

HOTĂRUL

◀ ▶   ▶ ▶   ▶ ▶   ▶ ▶
Revistă literară și culturalăSUMAR: INCHINAT LUI I. SLAVICI

***	Pentru Ion Slavici
El. Slavici	Apărarea unui proces sufletesc
Gh. Moșiu	Priviri către un mormânt
Gh. Ciuhandu	Ion Slavici ca pedagog
P. Bogdan	Petru Șchiopul (poezie)
Ed Găvănescu	Din Arhiva clubului național arădan
Gh. Moșiu	Stropi din cascada vieții
P. Barbu	Epigrame
I Vuia	Noaptea de Octomvrie după A. de Musset
Șt. Popovici	Povestea pâinii

Recenzii: Cărți: Roman Ciorogariu: „Speranța”, „Lumina”, „Biserica și Școala”, „Tribuna” 1934. (ed. g.). - M. Eminescu: „Călin Nebunul” com. de D. Murărașu (m. o.). — Vladimir Corbasca: „Tananica” (a. n.). — Gh. Popa Lisseanu: „Isvoarele Istoriei Românilor”, vol. VII Cronica lui Nestor (Gh. C.). — Reviste: „Revista Vremii”, „Blajul”, „Pagini Literare”, „Azi”, „Pământul”, „Gând românesc”, „Fruncea”, „Progres și Cultură”, „Societatea de mâine (a. n.).

Insemnări: Manuscrisele lui I. Slavici, — Centenarul unui pictor bănățean (m. o.). — Pe marginea unei scrisori — A murit un scriitor — După doi ani (a. n.).

Note: Ortodoxismul, -- O traducere din A. de Musset, — Despre Ion Slavici (t. v.).

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție, format din următorii membri ai „Ateneului Popular Arădan”: Barbu Pompiliu, P. Bogdan, Ciuhandu Gh., Constantinescu Al., Filipaș I., Găvănescu Eduard, Lupas Octavian, Gh. Moțiu, Olinescu Marcel, Negură Al., Păun Mihai, Petre Pascu, Șt. Popovici, Pogana I., Isaia Tolan și Vuia Tiberiu.

HOTARUL apare lunar cu un singur număr dublu pentru lunile Iulie și August abonamentul fiind:

Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale,

pe an — — — — 200 lei

pentru particulari — — 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24 și 28 pagini.

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

Pentru tot ceiace privește *redacția*: manuscrise, cărți, reviste, etc. a se adresa:
Al. Negură, publicist, Arad.

Abonamentele și tot ceiace privește *administrația*, se vor adresa
Al. Constantinescu, profesor, Bul. General Dragalina, Arad.

NOTA ADMINISTRĂȚIEI. Rugăm pe domnii abonați dar mai ales pe cei din provincie să ne trimită costul abonamentului pe anul trecut și pe anul în curs, pe adresa: Al Constantinescu, Arad, Bul. General Dragalina, 16. Apariția regulată a revistei e condiționată de plata regulată a abonamentului înfim pe care vi-l cerem. Rugăm deasemenea să ni-se comunice orice plângere în legătura cu apariția și expedierea revistei.

HOTARUL

Pentru ION SLAVICI

Inchinăm acest număr lui Ion Slavici în vârstă, — coleg și prieten al marelui nostru Eminescu, Ion Slavici a făcut parte din splendida generație de scriitori cari au împodobit prin operele lor epoca de pace glorioasă

nele acestei reviste, chiar dacă proeminența lui personalitate creatoare n-ar fi depășit marginele ținutului nostru. Dar Ion Slavici și-a săpat adânc numele, încă de acum aproape o jumătate de veac, în antologia prozei românești.

Contemporan — cu doi ani mai

din timpul domniei constructive a lui Carol I.

Prin conținutul operei sale, Slavici este scriitorul care ne prezintă sub diferite aspecte sufletul voluntar și tenace al țăranului ardelean, după cum Ion Creangă ne înfățișează cam în același timp, verva

zburdalnică a rusticei moldovene. Și tot el, Slavici, face trecerea între umorul robust, sănătos al lui Creangă și incisivitatea dureroasă a satirei lui Caragiale, prin zeflemeaua simplă, specific românească ce se degaje din povestirile și nuvelele lui. O armonioasă împletire de nuanțe ale aceluiaș umor național isvorit din penele a trei scriitori contemporani, din trei ținuturi diferite ale românismului.

Istoriceste, Slavici este primul prozator pe care Ardealul îl oferă literaturii românești în accepțiunea ei maioreșciană.

Din nenorocire scriitorul Slavici a fost dublat prin temperamentul său neastâmpărat de luptătorul gazetar și om politic. Cât de dureroasă a fost pentru toată suflarea românească clipă în care s-a știut că „Popa Tanda” și-a părăsit Sărăcenii, odăjdiiile și altarul, instalându-se, gătit în straie nemțești, în confortabilul birou dela „Ziua”!

Și Caragiale a fost un luptător. Dar când și-a dat seama că prostia mediului în care trăia era gata să-i depășească resursele satirei lui amare, s-a izolat. Din depărtare, prostia e mai puțin supărătoare, disprețul mai puțin biciuitor. Intre om și scrii-

tor se creiază un echilibru care satisface pe unul fără să vatăme pe celălalt.

Slavici n-a ținut seama de categoricul acestui imperativ... Luptător al unor credințe eronate puse în slujba unei cauze iremediabil pierdute, a asvârlit în vârtejul luptei imense pete de cerneală peste paginile admirabil împodobite de suflul creator al scriitorului... Au trecut ani și vor mai trece încă până când petele acestea se vor sterge odată cu biografia omului.

... Cine-și mai amintește azi, dintre cei cari îi savurează minunatele pagini de cronicar cu dragoste de moșie și isteț la minte, că Miron Costin a trebuit să-și lase capul sub securea călăului lui Constantin Cantemir, pentru janteziile lui diplomatice?!

Și cine din generațiile cari vor veni și care, spre deosebire de generația noastră, a celor din 1916, nu l vor fi cunoscut pe gazetar și pe omul politic, nu se va înduioșă mâine peste paginile în care șirianul Ion Slavici a făcut să vibreze o atât de sănătoasă viață românească!

Modestii precursori ai acestei RESTITUTIO, închinăm numărul de față operei de ieri, de mâine și de totdeauna a marelui prozator.

„Fericiti cei curati la suflet,
caci aceia vor vedea pe Dumnezeu”

Apărarea unui proces sufletesc!

Se împlinesc la 17 August 1935 — 10 ani dela moartea lui Ioan Slavici.

Vălul întunecos aruncat asupra lui acum a putrezit și omul cel adevărat stă din nou în fața noastră și cere, cu învoirea lui Dumnezeu, dreptatea, așa de greu acordată de oamenii pământești.

Cumpăna stă în echilibru! Să arunce dar, fără părtinire, judecătorii cinstiți ai neamului, într'un umăr al balanței tot noianul lui de păcate și în cel lalt umăr forța lui spirituală, morală și laborioasă pentru propășirea și iubirea neamului său.

Un disequilibru se va statornici — și camenii curați la suflet îi vor intinde mâna și-l vor așeza, pe bătrânul obosit, pentru totdeauna între noi.

Nu din presumpțiune scriu aceste rânduri, căci nu e nimic de capul meu! Mă cobor în fața tuturor, ca cea mai umilă și plecată membră a societății. Sufletul din mine însă vorbește, căci cu el am luptat trecând prin această enigmatică viață.

Stau multe luni de zile la Panciu unde, în liniște și religiozitate, îmi odihnesc sufletul meu obosit. Viața mea internă aici se lărgeste, prin depărtatele amintiri și în contemplațiunea naturii, în mijlocul căreia mă găsesc, am ajuns să înțeleg Dumnezeirea.

Dimineața, seara la Vecernie, precum și în mijlocul nopții, aud cântecul clopotelor dela Mânăstiri, care chiamă la rugăciune și evlavie pe călugării retrași.

În învălmășeala orașelor omul se perde în zgomot, veselie, orgoliu, fasturi, desertăciuni și ispite. Aici văd în plenitudine răsăritul soarelui și-l urmăresc în drumul lui până ce apune, când în purpură și decor dispăre peste munții depărtati. Nimic nu-l acoperă — decât norii trecători: Nu-s clădiri cu coperișuri înalte, nimic decât „Măgura” cu viile întinse, iar mai departe spre Apus defileul de munți. Peste ei îmi pierd vederea în infinit și în rotațiunea pământului înconjur cu gândul tot globul pământesc, peste care se întinde în feerie frumusețile naturei și se desfășură în urgie cataclisme uci-gătoare, precum și cumplita răutate omenească, pe care am fost rânduită să o cunosc și eu!

Din lumina copilăriei, desprind icoana curată a bunicilor mei, din partea mamei: Maria și Gheorghe Bereșteanu din Ploești. Bunica

mea era din Călărași născută Piersiceanu. Frațele ei era pe atunci, Prefect în Călărași și din mulți nepoți ai bunicii îmi aduc aminte de niște băetani, care se jucau cu zmaul în curtea lor. Maltezenii, frații Gianii erau veri primari cu mama mea.

Mai vedeam pe masa lor o gazetă umoristică, care pe copertă avea desemnat un diavol „Nichipercea” — a lui Orășanu — era și el o rudă de a bunicii. Eu mă uitam de departe și pieziș la desemn, dar bunica mă apropia, cu sila de masă zicându-mi: Uită-te bine, vezi: **ăsta** care scrie aici e rudă cu tine! Pe Orășanu nu-l văzusem niciodată, așa că: „ăsta”, pronunțat atât de adânc de bunica, numai lăsa nici o îndoială pentru mine că: ruda mea era cel de pe copertă, și plângeam, ca un copil Mama mea! O icoană sfântă! Dintr'o căsnicie nefericită a murit la vârsta de 28 ani lăsând mai mulți copii, dintre care numai o soră și eu trăim. Bunicii ne-au luat în casa lor purtându-ne de grijă, așa că tristețea și amarul copilăriei fără de mamă, nu cuprinsese sufletul meu. Și acolo la sânul lor cald, creșteam în înțelepciune și se plămădia rezistența sufletului meu, care a înriurit fericit asupra întregii mele vieți!

Bunicul era avocat în Ploești.

Cu aceste duioase amintiri, pe care le păstrez și azi în mintea mea am eșit pentru totdeauna din casa lor, căci un drum greu și prăpăstios se întindea în fața mea.

Nu este locul în cuprinsul acestei scrisori de a da amănunte asupra modestei mele vieți, căci ar fi ridicol, dacă ori și cine, fără de a fi ceva de capul lui, s'ar încumăta de a scrie cărți despre ei.

În anul 1886 m'am măritat cu Slavici la Sibiu. El era directorul politic al ziarului „Tribuna”, iar eu conduceam școala reuniunii femeilor române din Sibiu.

Firul destinului mă înlănțuise acum și trebuia să pornesc într'o călătorie lungă pământescă, pe valurile unei mări furtunoase, alături de el.

Prin urmare, pentru că am fost soția unui luptător cu convingeri statornice, precum și a unui scrietor căruia după moarte i se deschide, de urmași, din cartea vieții foaie cu foaie și pentru că nu toți oamenii contemporani sunt de bună credință, ar fi neomenos ca eu, care am trăit cu el într'o căsnicie de aproape 40

de ani, să nu-l arăt așa cum îi era firea, fără de a putea, negreșit-ca în aceste mărginite pagini, să descriu și tragedia vieții lui în luptă de principii și de morală cu oamenii de la care a depins lucrarea sa — între anii 46—60 ai vieții sale.

Activitatea acestor ani este descrisă de el în 170 foi, care vor fi publicate la timpul oportun.

Cartea vieții lui este deschisă, eu cea dintâi iau condeiul și înainte de a începe să scriu, jur: **că voi spune numai curatul adevăr.**

Dau la început câteva amănunte, — scrise de el însuși, — despre copilăria lui, precum și despre studiile sale universitare. (Fapta ome-nească).

Slavici scrie: „Cu nașterea se începe nu-mai viața trupească, cea sufletească e plămă-dită încetul cu încetul potrivit cu felul de a fi al acelora, cu care ne petrecem zilele copilăriei și al tinetelor.

Am fost un copil proverbial de rău. Spăr-geam ferestrele oamenilor aruncând cu petri în cuiburile de rândunele. Treceam toate gar-durile, ca să pișc câte o poamă ori câte un strugure, deși erau la noi acasă și poame și struguri, deși aceia de la care pișcam foarte bucuros îmi dădeau de cinste. Mă hârjoniam cu câinii pe la garduri, încât am fost mușcat în șase rânduri, între care două mușcături grele, ale cărora urme se văd și azi pe corpul meu.

Prindeam caii scoși de oameni la pășune, mă aruncam în spinarea lor și goniam cât era câmpul încât adeseori am căzut și în mai multe rânduri am fost adus acasă.

Toamna, când iarba de sub tufișuri era uscată, îi dădeam foc și stăteam la mijloc între tufișurile aprinse ca să-mi apăr „Cetatea“, ori furam din tolba tatii praf de pușcă și fă-ceam rachete, care luau foc din mâinele mele.

Am învățat să înot, aruncându-mă, așa la noroc, alătura cu cei ce erau buni înotători, unde apa era mai adâncă. Băut-am destul, a-juns-am pe sub plute, fost-am tras de urechi de către cei ce mă scăpau — dar mâine ori poi-mâine iar mă aruncam unde apa era mai mare.

Mâinele îmi erau mereu rănite, obrazii mereu sgâriați, buzunarele pline de pietre și de cuie, haină nouă nu suferiam pe trupul meu și nu putea nici odată să știe nimenea, cum și când am să mă întorc când eram plecat de acasă, căci multe nopți a petrecut tata căutân-du-mi urma pe la rude și pe la fini și adeseori m'a găsit dus cu cine știe cine să stau peste noaptea la focul din deal și să ascult povestile băieților eșiti cu caii la pășune.

De și eram un mare ștregar în copilăria mea, nu-mi aduc cu toate aceste aminte ca vre-odată să mă fi încăierat cu vre-un alt băiat, să fi lovit pe vre-un „dușman“ al meu ori să mă fi apărat când cineva voia să mă bată.

La școală, pe uliță, la câmp, pe deal, pe sub clăile din grădina pretutindenea unde se nemeresc mai mulți, ei se iau la trântă, își mă-

soară puterile în luptă dreaptă, fac claie peste grămadă și jocul de cele mai multe ori se în-cheie cu încăierări.

Eu eram la toate ștregăriile în frunte, dar la trântă nu mă dădeam, în luptă nu mă prindeam, în claie nu mă băgam, iară când vede-am vre-o încăierare o luam la fugă, și dacă eram urmărit mă apăram aruncând cu pietri în cei ce mă urmăreau, un lucru la care mă pricepeam de minune.

E în mine un fel de oroare constituțională pentru tot ceea ce este o palmă, un pumn, o lo-vitură, pentru tot ceea ce produce durere tru-pească, încât în copilăria mea fugiam plângând când vedeam, că cineva bate vre-un cal ori vre-un bou, iar astăzi, deși nu sunt cătuși de puțin nervos, răcnesc fără de voie când văd pe cineva bătând fie chiar și numai o pisică, ani-malul atât de nesuferit pentru mine.

Eu nu eram sigur la părinți. Aveam și o soră cu vre-o patru ani mai mare că mine.

Eram copil de tot mic când alergam după dânsa la școală. Ședeam lângă dânsa, între fete în cea dintâi bancă. În urmă însă, după ce am ajuns la „azbuchi“, am fost mutat în banca a treia, care era prima bancă de băeți, tot mititei ca mine. Ștregari însă nu eram decât doi în banca aceasta. Vorbiam, ne jucam, prindeam muște, ne vîram pe sub bancă, pen-tru ca să speriem fetele, le trăgeam pe fete de păr ori de cărpa din cap, iar jupânul învă-țator ne pedepsia.

Cea mai aspră dintre toate pedepsele, pe care ni le dădea, era foarte hăzoasă și născocită anume pentru noi. Ne scotea pe amândoi în fața băncilor, ne puneă să stăm într'un pi-cior, ne dădea fiecăruia câte o nuiă în mâna și porunca era, ca fiecare să loviască pe cellalt peste picior, când nu sta cum se cade, ci schim-ba picioarele.

Se 'nțelege, că de aci înainte lecția numai era cu putință. Tovarășul meu de păcate mă lovia. Eu strigam „nu da“, „nu da“; că dau și eu și mutam mereu picioarele, stând acum în cel drept și acum în cel stâng. În cele din urmă mă strămbam odată și-l loviam și eu pe el.

Școala rîdea de se prăpădia, iar sora mea plângea și timp îndelungat nu mai putea să-i vadă pe învățator în ochii.

Tată bătrân, fruntea lumei mele de atunci era tovarășul meu de joacă, nu eșia de acasă decât la biserică și la viae, iar aici totdeauna mă lua și pe mine.

Mă învăța să cânt și să spun „Orășii“, îmi arăta buchile și icoanele din psaltirea cea cu copcii, îmi cioplea cărucior, îmi făcea zmau, îmi împletia bicu, — iară eu nu-l puteam răsplăti decât cu ștregării copilărești.

Am trecut în niște împrejurări excepțio-nale examenul de maturitate și m'am înscris la facultatea de drept a Universității din Pesta. Am și plecat la Pesta, dar fără ca părinții mei fi promis că mă vor ajuta.

Mama era deci veselă când m'am întors dela Pesta, unde m'am plimbat vre-o patru luni și am intrat scriitor la un notar, pe aici pe la noi, într'un sat unde aveam multe rudeni ba chiar și un fel de al doilea părinte, pe unul dintre preoți, care era prieten din copilărie al tatii și văzut ca un frate la casa noastră. Ajunsesem însă în anii cătăniei. Ca să nu fiu asentat pe trei ani, am cerut să fiu primit ca voluntar pe un an cu cheltuiala statului. Era deci lucru hotărât că în Septembrie voi părăsi Cancelaria și mă voi duce la Arad, unde voi sta un an de zile.

Indicele meu rămăsese însă undeva în Pesta, de unde unul din amicii mei l'a trimis fără de știrea mea unui amic al său din Viena, căci la Pesta se cetia catalogul și trebuia să fii prezent, iar la Viena, unde nu se cetia catalogul, puteam să fiu înscris și fără să mă prezentez. Pe la sfârșitul anului școlar amicul meu din Viena mi-a trimis apoi indicele subscris în toată regula de toți profesorii, niște oameni foarte celebri, despre care eu nu auzisem în viața mea nimic.

Auzisem foarte mult vorbindu-se despre Universitatea din Viena și am privit totdeauna cu un fel de pietate la cei ce au trecut pela Universitatea aceasta. Ori și cât de sburdalnic aș fi fost însă, nu-mi aduc aminte, ca vre-odată în tinerețele mele să-mi fi făcut iluziunea, că voi ajunge și eu odată student la Viena.

Iar acum vedeam negru pe alb, lucru subscris de mai multe celebrități europene, că eu sunt student la facultatea de drept al Universității din Viena.

În Septembrie m'am prezentat în Cetatea Aradului, iar aici am primit uniformă de „cătănie proastă“ solda pe cinci zile, cheltuielile de călătorie și o marșrută până în Transport-sammelhaus-ul din Viena, de unde aveam să fiu predat regimentului, la care fusesem transferat. Tata și mama m'au însoțit până la Arad. La despărțire tata era vesel și mândru, că feciorul lui, atunci singurul român din tot Comitatul nostru, are să-și facă studiile la Viena, iar mama, femeie rece și aspră, era înduiosată și nu se mai putea despărți de mine. Tata o mângâia — „Lasă-mă, grâi dânsa lasă-mă să-l văd, că acum îl văd și nu-l mai văd, și atâta prunc avem și noi: are să se întoarcă dar altul se întoarce, iar pruncul nostru nici odată!

Și omul poate să greșescă, dar inima de mama totdeauna numai adevărul spune.

Primele luni de zile după sosirea mea la Viena le-am petrecut într'un fel de beție sufletească. Imi era parcă lumea toată a fost făcută numai pentru ca eu să pătrund cu ochiul și să o înțeleg cu mintea și alergam din cazarmă la Universitate, dela Universitate la bibliotecă, iar de acolo să caut vre-un coleg dispus a discuta cu mine asupra principiilor de drept și asupra deosebirilor dintre dreptul roman, cel canonic și cel feudal.

Ca să se înțeleagă din puține cuvinte, cât de avântat eram și cât plin de cariera, la care atât de mult visasem, eu, care în primul an parte mă plimbasesem, parte fusesem scriitor sătesc, iar acum făceam serviciul în armată, cu toate că peste vară am stat timp de câteva săptămâni în lagărul dela Bruck și cu toate că eram de tot slab în limba germană, am trecut între cei dintâi și cu laudă primul examen de stat, iar două luni de zile în urmă, prezentându-mă la examenul de ofițer, am eșit al doilea între 36 camarazi, dintre care numai 6 au putut trece examenul. Și cu toate acestea, n'am ajuns să fiu om al dreptății nici mai ales avocat ori „domn mare“.

De odată cu mine venise la Viena și Eminescu al nostru. Ne-am întâlnit, ne-am făcut prieteni și vrând nevrând tot pe el îl găsim când voiam să discut cu cineva, căci deși era mai mic cu un an, era cu mult mai mare ca știință, strivitor ca superioritate intelectuală și mai presus de toate om cu inima deschisă și totdeauna plină de căldura sfântă a celor aleși. — cum trebuia să fie Eminescu, când scria pe „Mortua est“ și pe „Vinerea și Madona“.

Pe când eu eram plin de pandecte, de canoane și de instituțiuni medievale, Eminescu era plin de filozofiile de tot felul, și dacă eu eram tare în materia mea, Eminescu era tare în argumentațiune și rămânea învingător chiar și atunci, când discutam asupra dreptului, încât îmi rămânea totdeauna impresiunea, că el nu cunoaște dreptul de o potrivă cu mine, dar îl înțelege mai bine și judecă și în materie de drept mai sigur și mai bine ca mine. Iar aceasta fiindcă era tare în filozofie. Trebuie deci să studiez și eu filozofia, căci este un studiu auxiliar pentru jurisprudență întocmai ca istoria, și Shering, Puchta, Mommsen, Papinianus și toți ceilalți oameni ai bunului simț practic, pe care îi admiram, n'ar fi ajuns nici ei așa de sus, dacă n'ar fi tari în filozofie. Rezonând astfel, am ajuns să-l ascult cu mult interes pe amicul meu, când vorbea despre Platon și Aristotel, despre Kant în „Critica rațiunii pure“, pe care a și tradus-o în limba românească.

Trebuie să cetesc eu însu-mi cartea, pentru ca să caut chiar în vorbele lui Kant, temeiul spre a mă încredința, că el tot nu are dreptate.

Eram întins pe „Strohsack“-ul meu din Cazarma Francisc Iosif, având pe trup niște pantaloni cătănești roși încă de cei ce îi purtasera înainte de mine, în picioare niște bocanci ajunși un fel de celebritate din cauza petecilor îngrămădite pe ele, pe policioara dela căpătăiu un „preefont“ și câteva pachete de Comis taback, în gură pipa mea de porțelan, iar în inima toată fericirea avântului meu...

La Universitate, mi-am înscris în indice colegiile obligate la facultatea de drept, apoi am început să citesc cărți scrise de filozofi asupra istoriei filozofice și să asist la prelege-

rile date de profesorul Lorenz din filozofia practică și mai ales la cursul de anatomie al lui Hirtl pentru ca să pot trece mai târziu la cursul de fiziologie al lui Brücke și să-mi câștig dreptul de a tăia cadavre omenesti, de a umbra printre bolnavii din spital și de a asista la vivisecțiuni. Astfel am pornit eu spre știință:

Soțul și mentorul meu Eminescu, nu era numai poet, ci totodată și un om, care s'a adâncit încetul cu încetul în toate științele omenesti și a ajuns în cele din urmă cel mai știutor dintre oamenii, cu care am avut în viața mea mulțumirea de a sta de vorbă.

Nici el, nici eu nu ștudiăm pentru ca să ne calificăm, spre a le împărtăși altora cea ce știm, ci pentru că aceasta era pentru noi cea mai plăcută pierdere de timp.

*

Am insistat de a descrie anii petrecuți de Slavici la Universitatea din Viena, precum și studiile pe care le-a urmat în afară de jurisprudența, pentru care se specializa, ca să afle toată lumea că Slavici n'a fost, iacă numai așa, un scrietoraș, — ci un om cu o cultură întinsă și capabil de a se avânta în ori și ce probleme, fie de ordin social, didactic sau moral și cât a trăit a stat cu pana în mână înșirând gândiri și instruindu-se pe toate căile.

*

În anul 1873—74, pe când își urma cursurile universitare Slavici a căzut greu bolnav și a fost internat în „Krankenhaus“-ul din Viena, gata de a i se amputa brațul stâng. De acolo trimetea el speratele scrisori lui Iacob Negruzzi, care mijlocise dela „Junimea“ un ajutor bănesc pentru acest student meritos.

Însănătoșindu-se a venit la Iași adus de „Junimea“ și a rămas câțva timp între pleiada de scrietori de pe vremea aceea. În urmă chemat fiind de Maiorescu, a trecut la București și a intrat în largul cerc al „Junimii“, până în anul 1884 când a trecut la Sibiu luând direcțiunea ziarului cotidian „Tribuna“, înființat de oamenii lui Saguna.

Programul ziarului era de a duce o politică loială față de tron, precum și de a restabili negreșit, pe cât se putea bunele relațiuni de apropiere între români și maghiari. Slavici, prin tradițiune și sub înriurirea lui Saguna, rămăsese un dinastic ruginit și de aceea era pus de românii profeți, mai tineri și grăbiți, în caricatură totdeauna, cu o pajură împărătească în frunte.

Eu, fiind de o fire liniștită și prevăzătoare, de multe ori îi demonstrem logic, că jertfa lui fără de un înțeles egoist, este o aberațiune, dar toate au fost în zadar, căci ursitoarea răutăcioasă îi hotărîse dela început soarta dându-i un dar primejdios: **Indrăsneală fără margină și fără de un gând ascuns ocrotitor.**

Firea lui, fără busolă, m'a făcut să sufăr mult!

*

Slavici ca director al Tribunii, a avut două procese de presă, unul în anul 1885, când a fost achitat, iar al doilea, — punând în evidență în ziar declarațiunile generalului Traian Doda, care fiind ales deputat zisese că el n'are ce căuta în parlamentul ungar, unde nu se găsește loc și pt. români, — în anul 1888, a fost condamnat la un an închisoare, la Vaț în Ungaria, unde l'am însoțit și eu. Slavici în închisoare politică, iar eu stabilită într'o casă pe malul Dunării, de unde auziam toată ziua și toată noaptea tocăitul morilor plutitoare de pe Dunăre și de unde vedeam trecând majestuoase vapoare, sub diferite pavilioane și în melancolia singurătății, îmi aduceam aminte cu înduioșare de țara mea depărtată și-mi veniau în minte versurile unui pribeag:

„Du-te mândră păsărea
„Și pe țara mea iubită
„S'o sârugi în lipsa mea!

Așa era atunci!...

*

Au trecut cu greu și încet, cu destule griji și suferințe cele patru anotimpuri ale unui an încheiat. Vacanța verii, după ce a eșit Slavici din închisoare, am petrecut-o la „Gräfenberg“, la bunul amic doctor Ioan Hozanu, medicul stabilimentului de hidroterapie „Prinritz“, iar în primăvara anului 1890 am trecut definitiv în „țară!“

Învărbirea între curentele politice române începuse în Ardeal. Nu mă încumăt de a atinge chestiuni politice, aceasta e o rubrică mare, care cade în sarcina posterității.

Destulă e afirmarea că Slavici rămăsese prins în magnetul ideilor dinastice, — care n'au mai evoluat — și catastrofa l'a prins încă în viață!

*

Reproduc ce scrie un ungar, Francisc Herczeg în memoriile sale despre Slavici, pe care l'a cunoscut în închisoarea dela Vaț în anul 1888—89 — unde — și împlinia și el o pedeapsă de câte-va luni pentru un duel ce avusese cu un ofițer. Între altele iată ce scrie despre Slavici. „Românii cu excepția unuia erau oameni de pace, adică niște domni, care își luaseră răspunderea pentru articolele altora. Între ei Ioan Slavici, din punct de vedere intelectual și moral se ridica la înălțime de turn. Cu el m'am împrietenit mai târziu, pe cât putea fi vorba de prietenie între noi, având în vedere deosebirea de vârstă și de păreri politice.

Soția lui Slavici în timpul osândei soțului său, locuia în Vaț. Acum nu-l mai putea vizita în închisoare pentru că astepta un copil. Această situație îl enervase mult pe Slavici și s'a hotărît să ceară concediu dela Ministerul de Justiție trimițând o telegramă. În aceeași zi a sosit răspunsul telegrafic dela Budapesta, i s'a permis să iasă din închisoare pentru două săptămâni.

Purtarea umană a guvernului a înduișat mult pe Slavici și în această stare sufletească era gată să recunoască, că sunt în Ungaria oameni și instituții deasupra ori și cărei critici. După părerea lui astfel era Curia regească (curtea de casație) geandarmăria și hala centrală de lapte.

Declarațiunile lui de acest fel m'au ispitit să fac o încercare timidă pentru a-l converti. I-am spus planul meu, pe care îl făurisem încă în Vârșet, pentru Sârbi și pe baza căruia s'ar putea împăca naționalitățile. El m'a ascultat până la sfârșit, apoi mi-a zis zimbând: „Să nu crezi că pe noi ne puteți câștiga prin înțelepciune sau prin punătare. Noi nu vrem ca guvernul ungar să se poarte bine cu poporul român, ne-ar părea mai bine dacă s'ar purta cât mai nemilos. Căci noi nu căutăm împăcarea, noi avem nevoie, în interesul viitorului nostru, de vrajbă.“

Slavici făcea parte dintre românii — galbeni-negri, (culorile Austriei), căci erau și de aceștia. Nu credea că România cu puterea sa ar putea cuceri și păstra Ardealul, de aceea visa o Austrie mare federalizată din care ar face parte și Ardealul unit cu România. Știu dela Slavici că în Viena acest plan avea partizani mulți și din cercuri înalte.

Slavici era ca și Eminescu un mare adorator al lui Confuciu și dintre multele îndrumări ale marelui înțelept și-a însușit, după cum mărturisește el singur următoarele: **Iubirea de dreptate, iubirea de adevăr, buna credință și mai ales sinceritatea.** Sinceritatea era nota caracteristică a caracterului său și l'a pus de multe ori în conflict cu oamenii plini de amor propriu, care neînțelegându-l, se credeau atinși prin felul lui de a fi.

Slavici era aprins în discuțiuni, vorbea tare și răstit, așa că cei care nu-l cunoșteau se supărau pe el. Lui Maiorescu din contra, îi plăcea să discute cu el, îi cunoștea firea și-l enerva prin contrarii. Azi era de aceeași părere, iar a doua zi intra în alte vederi. Slavici, indignat, îl apostrofa: „Bine, Domnule, ieri erai de aceeași idee cu mine și azi o schimbași?“ Maiorescu cu complezență îi răspundea: „Ține seamă Dle Slavici, că eu sunt avocat și ori și ce idee pot s'o discut în multe feluri și afară de asta, cum am mai putea noi discuta, ca să ne treacă timpul, dacă vom fi mereu de aceleași păreri. Și a doua zi se căutau iarăși ca să reînceapă.“

Imi aduc aminte pe când eram la Institutul Oteteleşanu au venit Sturdza și Kalinderu, ca să viziteze școala și au luat dejunul la noi. La masă, ca pretutindeni între oameni culti, s'au început discuțiuni asupra diferitelor chestiuni culturale și economice. Deodată îl aud pe Slavici, cu modul lui de vorbire dăscălesc, că-l întreabă pe Kalinderu: „Unde ai cetit Dta Dle, sau cine a avut ideea să mărginească ogoarele

de pe domenii cu salcâmi. Dta nu știi că salcâmul, deși are un lemn tare și e bun pentru alte întrebunțări, e mizerabil pentru ogoare, căci le umple de pueți până pe întinderi mari și numai cu arături adânci îi poți stărpi, într'o continuă luptă?“

Sturdza era jenat, Kalinderu se roșise tot, eu și mai tare și pe sub masă am apăsas pe piciorul lui Slavici ca să înceteze, dar el foarte liniștit a continuat:

„Degeaba, cocoană, mă calci pe picior, căci ceea ce spun eu este adevărat și trebuie să se știe de toată lumea.“

Altă dată, tot față de mine, vorbind de una alta, Kalinderu îl întreabă pe Slavici:

„Ai văzut, Domnule Slavici, muzeul meu?“

„Cum nu! E foarte frumos, dar știi ceva? — uitându-mă la el, era să-mi cadă pălăria din cap.“

Voia să-i arate prin aceasta, că a așezat clădirea pe o stradă strâmtă, fără de a avea un loc larg în fața ei.

Am auzit în urmă că umbla să cumpere proprietățile din față muzeului, dar proprietarii șireți, pricepând intențiunile lui, i-au cerut prețuri prea mari și Muzeul a rămas trist așa cum e azi.

Sinceritatea această îl jignează mult pe Kalinderu. Intrând și în discuțiuni de înaltă cultură, nu menajea susceptibilitățile orgolioase ale lui Kalinderu și de aceea se iveau dese conflicte de idei între dânsii.

Slavici avușese însă legături cu oamenii cei mai de seamă ai țării și era chiar invitat în casa lor tocmai plăcându-le acest caracter deschis, dela care multe puteau afla și asupra multor probleme se puteau dumiri.

Slavici, fiind cu o fire deschisă, era totdeauna vesel și glumeț. La teatru, la cinema rîdea tare, așa că de multe ori plecam de lângă el, ca să nu stau sub privirea oamenilor, care făceau și ei haz de hazul lui. Imi istorisia Slavici, cum odată de demult, asistând la reprezentațiunea piesei „Sinziana și Pepelea“, a rîs cu atâta poftă, în cât Alessandri, care era în lojă, a venit la el zicându-i: „Știu, Dle Slavici, că piesa e proastă, dar îmi pare bine c'am scris-o numai de plăcerea de a te fi văzut pe Dta rîzând cu atâta poftă.“

Această fire norocită și espansivă, mai târziu, prin puterea împrepurărilor s'a 'nchis rămânând un moralizator supărător, pentru oamenii prea încrezuți în capacitatea lor.

Îi plăcea să facă excursiuni solitare cutreerând ținuturi întregi, de unde se întorcea plin de cunoștințe și de tablouri idilice, pe care le-a descris așa de frumos în narațiunile sale.

Iată ce scrie el: „După ce mi-am luat diploma de maturitate la Sătmar, a urmat una din cele mai luminoase părți a tineretelor mele, am făcut adecă mergând pe jos, așa numai singur, singurel, lungul drum dela Sătmar până acasă. Am trecut pe la Baia-Mare și pe la Baia Sprie la Capnic, de acolo peste Rotunda la

Strâmbu, apoi pe la Mogoaje și pe la Lăpus la băile dela Stoiceni unde am petrecut câteva zile. La Dej m'am oprit o zi. La Gherla, am stat două zile unde-și ținea din întâmplare „Asociațiunea“ sedințele, am stat două zile, tot așa la Cluj, de unde am trecut la Turda, apoi pe Valea Arieșului la Ofenbaia, la Roșia, pe la Detunata, la Buciumi și la Abrud, iar de acolo'n valea Crișului Alb pe drumul știut la Șiria.

Multe am văzut, multe am trăit, multe am gândit și am simțit și multe am învățat în timpul acestei călătorii.

*

Slavici era un observator minunat, se uita la oameni stăruitor, fără de a-i cunoaște, încât mulți îl salutau din politetă. El prindea figuri gesturi și ticuri de ale oamenilor, de care avea nevoie când își creaa eroii. Numai sufletele oamenilor nu le-a putut deosebi, căci el era de părerea, că oamenii sunt toți buni și numai indivizii sunt răi, ceea ce nu e adevărat. De când e lumea oamenii au fost răi și numai indivizii buni. A intrat dar în viață cu o naivitate, pe care nici cele mai aprige restrîște, n'au putut-o desprinde de firea lui.

Cu un suflet sănătos a intrat în lumea largă și toate actele ce le-a săvîrșit în cursul vieții lui, nu le-a făcut din interese egoiste, ci din cel mai curat cuget. Tot ce era pierdere de vreme pentru fast și reprezentațiuni orgolioase desprețuia și mă învăța și pe mine, pentru a nu avea suferințe și dezamăgiri, să nu mă reazem pe deșărtăciuni, dându-mi silința de a mă arăta semenilor mei altfel decum sunt și cât prețuesc.

Umîlindu-mă, mi s'a înălțat sufletul!

Slavici avea un caracter independent, era foarte muncitor, dar nu era omul menajamentelor. Nimic ascuns, tot pe față, toți la muncă și la cinste, nu ploconeală, nu favor. El era de părerea, că oamenii trebuie să le fie recunoscători celor, care își fac datoria dând bune exemple, precum și că oamenii de omenie pot sta, fie domn sau plugar toți pe aceeași treaptă.

În mijlocul Junimei, precum și alături de atâți oameni superiori prin valoarea lor intrinsecă, ca Alessandri, Maiorescu, Carp, Cogălniceanu, Theodor Rosseti, Lascar Catargiu, Iacob Negruzzi și încă mulți oameni superiori ai țării, Slavici a fost apreciat pentru valoarea lui spirituală și nu i-ar fi trecut cuiva prin minte de a-l înjosi pentru că n'avea avere. Din cauza acestui dispreț pentru o sărăcie relativă, azi oameni fără valoare morală se iau la întrecere a-și face avere, prin ori și ce mijloace, ca apoi cu aroganță să desprețuiască și să îngenunche, pe cel ce a rămas în drumul bun și care când se culcă, dându-se în paza Domnului, își mai face semnul crucii. Substanța spirituală e însă nevăzută și neînțeleasă de mulți oameni încrezuți în favoarea soartei, care plini de or-

goliu, vor să astupe gura trufașului cinstit dar slobod la gură.

Slavici, de altfel se simția totdeauna fericit că trăește, căci nu ura pe nimeni, nu se gândea să facă vre-un rău semenului său și era totdeauna cu inima deschisă, înculpându-se pe sine însuși și zicându-mi: „De să fac, da-c'asa m'a făcut pe mine Dumnezeu. Toate umilirile ce le-am îndurat sunt urmări ale firei mele, ale faptelor mele, pe care nu eram în stare să nu le săvîrșesc și de care nu mi se cuvine prin urmare să mă plâng. N'am deci decât să mă împac cu urmările statorniciei mele și nu mă căesc de loc de tot ce-am săvîrșit“.

Firea lui combativă nu era de înțeles, călca una din cele 10 porunci care zice: **Iubește pe aproapele tău, ca pe tine însuși.** Dar el iubea pe toți oamenii prin dreptate și adevăr, baza moralei creștinești. Christos zisese însă celor ce-L urmau, ca mai nainte omul să-și ia toiagul și traista goală propovăduind învățăturile Lui, căci știa bine unde duce lepădarea de sine.

Se luptau în el două porniri, dar cea mai puternică era convingerea, că omul trebuie să facă numai ceea ce voește și crede că este bine pentru a intra în repausul binefăcător al firei sale.

La argumentele mele, că nu e bine nu numai pentru el, ci și pentru noi ceea ce face, el îmi răspundea plin de amărăciune:

„Dacă, nici tu, care mă cunoști nu poți înțelege că lucrez din cel mai curat gând, potrivit firei mele, atunci abandonați-mă, lăsați-mă stingher să-mi urmez drumul meu.“

Slavici nu era spelcuit de loc, își purta hainele murdărindu-le ca un copil, intra prin apă și noroiu când trebuia să isprăvească vre-o lucrare. Împingea, când era distrat mîncarea cu degetele, servetul, îi era mai mult pe jos, când mânca și alte nimicuri pentru el, care însă în societatea cu regulile ei bine stabilite, stau rău. Era de altfel ambițios și trebuia cu multă fineță să-i reamintesc bunele cunoștințe din „le savoir vire“, atât de necesare, pentru a nu fi judecat de oameni, ca rău crescut. Dar, cu toate stăruințele mele, Slavici a rămas tot needucabil toată viața lui.

Slavici era nerăbdător când trebuia să se îmbrace. Când își punea gulerul scrobît la cămașa tot scrobîtă și nu nemia butonul în butonieră, crîșnia din dinți și înjura pe ungurește — altfel nu l'am auzit nici odată. Eu nu-i dam nici o atenție, știam că mintea lui e aiurea. Uita de multe ori să-și pună cravata, iar alteori manșetele, când pleca de acasă. Era foarte distrat, umbla prin odaie enervat, că nu-și găsește pana de scris și pana îi era după ureche sau ochelarii deasupra frunții.

Distrațiunea aceasta i-a fost totdeauna păgubitoare. Prin tramvaie era pungășit de tabachere bune, a pierdut vre-o 7, numai vorbesc de țigarete, batiste și porte-moneuri.

La Institutul Oteteleşanu, slăbiciunea lui

în orele libere de după masă, era să meargă în grădină la pomii lui, sădiți de el, erau ca și ccpii lui, îi curăța, le tăia crânguțele de prisos și'n timpul acela el numai era pe pământ, concepea vre-o lucrare, visa și atunci puteai să-l desbraci, să-i iei tot ce are în buzunare, căci eu nu mai știa nimic. Cum era așa distrat, îmi era teamă de viața lui când hoinăria pe la moara Institutului, ca să pornească în timpul înghețului, sau în timpul răvărsărilor puhoaielor de apă vijelioasă.

Cădea, foarte adeseori pe scări, pe ghiață, pe trotoare, așa că rămăsese în timpul din urma cu un picior cam schiop, nu putea umbla fără de baston.

Când pleca deci de acasă îi atrăgeam atențiunea zicându-i: „Uită-te, omule, unde calci când mergi la dreapta, la stânga, înainte, ce ești copil?”

Tot dojenindu-l și dăscăindu-l și azi și mâine, mă ironiza zicându-mi „guvernanta”.

„Facă nu mă lasă guvernanta”, când el însuși nu voia să facă ceva.

Manliu, statornicul prieten al lui Slavici, făcea mult haz de acest bine nemerit titlu și cum Elisa, soția lui, era mai și mai ca mine, a numit-o și el „guvernanta”. Se plângea însă că guvernanta lui e mai strâșnică — nu-l lasă să-și taie nici măcar virful mustăților, și că el se uită cu jind la ale lui Slavici, care le are tăiate scurt și drept, englezește.

O! ce bine ar fi fost să mă fi ascultat pe mine în multe împrejurări, căci eram înțeleaptă și vedeam clar ceea ce el trecea cu vederea, simțiam, ceea ce el cu firea lui absentă la realitate, nu simția și prevedeam cum au să se sfirșească toate în rău pentru el, prin escesul său de zel, prin sinceritatea lui supărătoare și prin lipsa de menajamente față de cei ce i se puneau în față cu multă îndârjire.

El însă, cu iluziunile înăscute cum că oamenii sunt buni toți, mă potolia zicându-mi că sunt exagerări de ale mele.

El vedea numai ceea ce era mare și îndepărtat, amănuntelor nu le dădea nici o atențiune.

Buna lui credință și cel mai curat gând îi dădeau curaj ca să înfrunte ori ce obstacol și era violent când cineva făcea fapte pentru vederile lui neadmisibile și intra în conflict cu cei ce i se părea lui că sunt mai puțin pregătiți ca el.

Morala vieții lui a fost totdeauna în concordanță cu faptele sale.

Slavici își scria articolele, fie politice, fie literare cu mare înflăcărare, lovia cu pumnul în masă, își dicta frazele accentuând și vorbind tare și răstit sau ridea singur de cele ce scria, așa că de multe ori noaptea mergeam să văd cine e cu el.

Slavici zice: „Umbră și vis e viața, o fază trecătoare din vecinica existență, rostul vieții nu e în împrejurările în care o petrecem, ci în ceea ce suntem prin noi înși-ne cu partea dăi-

nuitoare a firei noastre, care este a priori și rămâne, precum zice Apostolul Pavel și după ce moartea va fi curmat firul vieții.

Dacă e într'adevăr așa cum zice el, atunci cu greu un alt suflet, care vrea să intre în lume îi va lua bucuros locul. Trebuie să treacă timp și un mister în zămislire, ca să se renască iarăși un om la fel, un om cu cele mai bune însușiri sufletești, cu o inteligență sănătoasă, dar lipsit de fericita exteriorizare, precum și de paza prevăzătoare de a nu te lua gura pe dinainte. Aceasta a fost păcatul lui Slavici: Inima deschisă.

Viața lui Slavici prin firea caracterului său este foarte complicată și neînțeleasă de mulți, dar buna lui credință ajută ca să fie descifrabilă și gânditorii cinstiți ai neamului, îi vor da locul pe care-l merită.

Nu scriu aceste rânduri cu ambițiunea ridicolă, de a-l ridica pe Slavici mai presus de camenii echilibrați, vrednici de cinste și de mărire, ci din contră, vreau să scot la iveală colțurile neșlăfuite ale caracterului său, care l'au depărtat de neînțeleasa pentru el „fericire pământească”.

El n'avea grija zilei de mâine, totul era azi, „prezentul”, pentru a doua zi nu se sbuciuma și nu căuta, pentru mine, soluții alinătoare.

De câte ori, cuprinsă de griji și suferințe îl întrebam:

„Ce gânduri ai, iubitul meu, cu ce încurajări mă liniștești?” El nepăsător, ca un străin, îmi răspundea:

„Nu știu! Ce pot spune eu, că voi face mâine?. Vrei să-ți spun un neadevăr?”

Această lipsă de preocupare egoistă, necesară ori și cărui om, m'a făcut să înțeleg, că el nu se concentra în inconștientul vieții launtrice, partea secretă unde se frământă lupta vieții noastre, unde se pun la cale, învărtindu-ne în așternut, crime, precum și cele mai cumplite infamii, ca să nimicești pe cel de care te temi că nu-ti vei putea ajunge scopurile, fie de mărire, fie de câștig, scopuri egoiste și pur materialiste.

Ori ce lovituri primea Slavici nu-i atingeau simțul cel mai puternic al omului, acela de a te răsvrăti, de a purta ură, răsbunare sau simplă rancună contra celora, care vor să te nimicească.

În sufletul lui nu se frământau patimi, căci era bun, dar compătimia, pe cei ești din firea omenească, prin acte de violență, umilind sau strivind apăsător, pe un „Om”.

Toată ziua era ocupat și noaptea îl prindea obosit și cu cugetul curat, — își făcea regulat rugăciunea, când intra în pat și adormia numai decât, viața pentru el era frumoasă, se simția fericit că trăește, căci el nimic nu punea la inima, pe nimeni nu ura, la nimeni n'a făcut nici un rău, nici n'a luat pâinea dela gura nimeni, ca să se îndoape el mai mult.

Această liniște sufletească o judec după somnul adânc pe care-l avea. In cele mai grele amărăciuni era destul să-și pună capul pe perină sau pe scândură, pentru ca să intre într'un somn adânc, din care nu se deștepta chiar dacă casa s'ar fi surpat pe dânsul. Numai când vre-o idee ivită îl deștepta, ca pe un somnambul, se scula repede, aprindea lumina, scria și iarăși liniștit adormia, îmi spunea că cineva i-a dictat idei lămurite și el trebuie să le scrie numai decât, ca să nu le uite.

Nu știu ce spirit răsvrătit pusese stăpânire pe el, căci acest lucru îl făcea foarte des.

Îmi istorisia Slavici, cu mult haz, cum odată reîntorcându-se, după vacanțiunea cea mare iarăș la Viena, pentru continuarea studiilor universitare, a ajuns noaptea în marele oraș și cum n'avea încă locuința angajată, s'a dus, direct la cafeneaua, unde se adunau studenții, pentru a cere la vre-unul culcuș pentru o noapte.

Prietenul, Hozanu, medicinist, s'a oferit imediat, a-l găzdui, zicându-i: „Ascultă, frate, patul e al meu, canapeaua e angajată mai de mult la un altul, ție nu-ți pot da decât o saltea, pe care s'o întinzi pe jos și te vei odihni și tu, ca mulți alții, destul de bine. Iată cheia odăii, vezi și ne deschide când vom bate în ușă.

S'a culcat Slavici fericit și după oboseala drumului l'a cuprins somnul atât de greu, că nu s'a mai deșteptat până dimineața, când rușinat s'a văzut singur în odaie. Culcușurile cele bune erau nedesfăcute, adevărații locatari au trebuit să meargă într'un hotel să doarmă, căci lumea să alarmase de sgomotul ce-l făceau bătând enervați în ușa încuiată pe dinăuntru.

Negreșit că un asemenea somn adânc îl reconforta și nu-i trebuiau mai mult de 5—6 ceasuri de odihnă. Se scula de dimineața cu capul limpede și bine dispus, nu deranja pe nimeni — își făcea singur cafeaua și se așeza la lucru.

Capul i-a rămas clar până'n clipa morții. Inima deasemenea i-a fost puternică, ceea ce i-a lungit suferințele. Cu mult amar, în lunga sa suferința, exclamă: „Păcat că inima mea nu mă lasă mai curând să mor!“

Slavici era lipsit complectamente de „amor propriu“. Prea puțin se turbura de felul cum îl judecă oamenii, numai el de el să fi fost mulțumit și nici odată nu l'am auzit regretând, de cele ce-a săvârșit din convingere. Și tot din convingere refuza favoruri, pentru ca să rămâna așa cum îi era firea: om cu inima deschisă și independent la fapte și gândiri.

În primăvara anului 1890. ne-am întors la București, Slavici era numit profesor de limba română și director de studii la Institutul „Elena Doamna“ — mai dădea lecțiuni în pensionatul Elisa Manliu, lucra la documentele Hurmuzache și scria articole politice în vederea lui. O mai bună așezare nici că se mai pu-

tea, nu era legat nici de mâini nici de picioare.

Dar soarta neînduplecată îl urmăria pe Slavici și prin acelaș destin și pe mine.

Se 'ntâmplase că, Academia română să primească din mâna lui Kalinderu moștenirea lui Oteteleșanu, pe care acesta i-o lăsase lui ca să înființeze un institut de educațiune unde fete sărace din familii cinstite sunt crescute, pentru a deveni bune soții și bune mame, fără pretenții și fără lux, adevărate stăpâne de casă, care să practice și să propage în societatea românească spiritul casnic, vederi sănătoase despre traiul familiei, bune moravuri și simțimente patriotece. Se căuta acum persoana, care să primească a organiza și a conduce acest așezământ, dar cu greu oameni destoinici, bine stabiliți își abandonau pozițiunea lor sigură și independentă pentru a se izola într'un pustiu păraginit, departe de lume, mai trebuind să depună și o muncă grea.

O persoană care ne arăta pe atunci o bună voință fără de margini, venia des pe la noi și stăruia cu mult interes să decidă pe Slavici, ca să primească el această pozițiune, pe care i-o oferia Dimitrie Sturdza, care avea pentru Slavici multă considerațiune și încredere în caracterul lui puternic și cinstit.

Această persoană ajunsă în pozițiune foarte înaltă a devenit mai târziu, cel mai puternic dușman al lui Slavici. Cum și din ce motive nu pot, în acest mic capitol din viața lui, să dăstăinuesc, sunt lucruri delicate, pe care nu mai posteritatea are favorul să le lămurească fără imparțialitate. Destul e de a spune, că Slavici cu firea lui asaltată și naivă a primit cu entusiasm. Munca grea ce-i sta în față îl încânta. Planuri mari cum are să prefacă pustiul, în care intra, în oază înfloritoare, toate acestea îl transportaseră de pe fața pământului și fără de judecată și-a rupt legătura materială a vieții lui. Abandonase o pozițiune sigură și independentă, pe care o avusese la București și primise, fără de nici o îngrădire, fără de nici un contract, o pozițiune la o instituțiune particulară, unde oamenii, pe care se bizuia el, puteau să moară, să înnebunească, să-și schimbe părerile și sentimentele, să devină răi și răsbunători, dacă nu știi să-i menajezi. A intrat dar, pe poarta largă a unei pustietăți, cum întră omul bun în „Raiu“ cu sufletul curat, dar plin de avânt și de încredere în destoiniciile sale.

Într'o după amiază mi-am încărcat copiii într'o trăsură și cu inima strânsă de îngrijorare mi-am părăsit liniștitul meu cămin. Era o frumoasă zi de toamnă și depărtându-mă de oraș liniștea se întindea tot mai tare. Fire lungi de funigei fluturau pe întinderea câmpiei și gândurile mă năpădiau. Imi reaminteam de tristii și activii ani ai copilăriei și adolescenții mele petrecuți într'un internat, foarte rar în contact cu lumea din afară. Stătusem singură,

timp de un an într-o țară străină și rea voi-toare, la Vaț în Ungaria, unde Slavici își ispășia pedeapsa politică, ne stabiliserăm în urmă cu temeiu bun la București, iar acum din nou pribeagă, legată la ochi, mă surghiuneam într'un pustiu, departe de lumea în care Slavici ar fi avut perspectiva de a ajunge, prin capacitatea sa, ca mulți alți meriți, la o pozițiune mai bună. Ce destin mă mai aștepta?

De odată trăsura s'a oprit și m'am trezit din visările mele. Am intrat pe poarta larg deschisă, primită radios de Slavici, care venise de cu seara.

În fața mea sta un Castel, în mijlocul unei întinderi pentru mine nemărginite, fără poteci curate, fără drumuri, desigur încălcite, bălării înalte și un miros infect de baltă cu pusderii de țintari. Ciorile acoperiau plopii cei înalți și cărâiau a iarnă prin cuiburile numeroase, iar noaptea cucuvăile cu cântecul lugubru, îmi înmuiau inima și desnădăjduită mă plângeam lui Slavici, spunându-i: „Presimț, dragul meu, că aici nu vom fi fericiți, e prea trist locașul acesta și cam problematec angajamentul tău. Un om capabil ca tine să-ți pierzi vremea, ca să ridici starea asta sălbatecă și tristă? — E o muncă uriașă. Averea rămăsese 10 ani în păraginire din cauza procesului cu moștenitorii. Dar Slavici, plin de entusiasm mă consola zicându-mi: „Nu te neliniști — planul lucrării mele este deja alcătuit în capul meu. — Uite, ici va fi așa, — colo așa. Ce grădină de legume am să instalez acolo, unde tu te sperii de bălăriile cele înalte, ce pomăt, — ce alee de flori, ce prăsilă de vaci, de porci, de pasări și de toate de toate... va fi o minune! Voi planta copaci umbroși pe toată șoseaua, care duce spre București, — fii rezonabilă și reazămă-te pe mine, sunt doar „un om!“

Optimismul lui m'a cucerit și resemnată am început să lucrăm.

Acest fel de om era Ioan Slavici. Pretutindeni, pe unde trecea, trăgea brazda iubirii pentru tot ce are viață, fără a cere mărire și recunoștință.

Pustiul în care intrasem odinioară acum se luminase. Un parc frumos ieșise ca din poavești. Tot aceea ce-mi arătase Slavici, din planul alcătuit, se realizase.

Prin grădina școlii, pe drumuri, la moara institutului, prin curțile țăranilor, Slavici a plantat pomi fructiferi peste 6000.

Era el însuși „Popa Tanda“.

Nu stă scris, într'adevăr pe nicăiri numele lui, dar freamătul frunzelor din vărfurile înălțate către cer, dela atâți copaci și pomi, îl cheamă în vecinică adiere.

Visul lui de iubire pentru tot ce are viață se împlinise. Acolo unde găsisse păraginire, cloncănit de ciori, tânguirii de cucuvaie și de alte pasări de noapte, acum cântau privighetorile și alte păsărele cântătoare. Fiind crescut în mijlocul naturii vii, el a iubit-o mult și tot-

deauna revoltat striga la cei ce rupeau crângi, crăcuțe, frunze sau fructe verzi, — uite așa, de plăcere sau din distracțiune.

Slavici nu lucrase însă nici odată ca subaltern și acum când primise însărcinarea de a organiza Institutul Oteteleșanu, se parigorisia cu ideea, că el este un colaborator al celor ce-l aleseseră, dar aceștia prin diversele ocupațiuni n'aveau timpul necesar să se mai amestece și acolo unde știau bine, că au așezat temeinic, „un om.“

A rămas dar, fără să-și dea seama, sub puterea unor funcționari, azi toți decedați, care fuseseră jigniți de intransigența lui Slavici, de a rămâne așa cum l'a făcut Dumnezeu:

de a nu se preta la nici un act, care i-ar fi atins demnitatea sau i-ar fi turburat liniștea sufletească. De aceea era slobod la gură, aspru la judecată și cinstit la fapte.

Cred că simțul de demnitate, „acest decor nevăzut“, poate să fie înțeles de toți oamenii de omenie, căci este reflectat printr'o viață cinstită, prin sinceritatea, care este o perpetuă confesiune, precum și printr'un caracter neșovăelnic.

Slavici, acest om cult, muncitor, iubitor de cameni, îndrumător creștinesc, el care în fiecare zi era absent din viața plină de păcate, prin munca ce o săvârșia precum și prin scrierile lui pline de icoane moralizatoare — a trebuit să se retragă în cele din urmă, căci îi lipsia simțul practic.

Toate însinuările dușmanilor (cei arătați de Slavici în Memoriile lăsate) au căzut spulberate.

Au putut dușmanii să-l acopere cu năpăstuirii, stigmatul înjositor însă al necinstei n'a încercuit fruntea lui curată.

Slavici mărturisește singur: „Viața mea toată am fost curat, am avut inimă, obraz curat, gură curată și mână curată. Cel ce zice că nu, are să dovedească. Corect am fost toată viața mea și nici Vama cucului n'am trecut-o, nici pe porțița din dos n'am intrat în casa nimănuia.“

Totul în lumea aceasta se desvăluște și se vor scrie pagini înflorite asupra acestui om croit dintr'o bucată, care nici odată n'a șovăit în căile, ori cât de spinoase, ale vieții lui.

A avut pe mâna lui socoteli, — dar toate stau deschise la Academia română, pentru cei ce vor voi să le examineze.

Nu se joacă ușor cu viața unui om de esența lui Slavici. Cel ce se știe cu „musca pe căciulă“, de când e lumea, e lingușitor, stă umilit cu capul plecat, face temenele orientale, se degradează, nu înfruntă cu îndrăzneală, pe cei de care ar trebui să se teamă, și face tovărășii la fapte necorecte, ca să aibă ocrotitori. Mă adresez oamenilor de mâine celor cărora li se va cere jertfa de sânge și de mărinimie: „Aruncați la o parte convingerile înrădăcinate ale unui caracter neșovăelnic și luați de exemplu

pe acest om muncitor, cinstit și iubitor de oameni care deși ar fi putut, fără de a da cu coatele în nimeni, să se ridice la locul, pe care bine-l merita, a rămas același, prin toate prin câte a trecut: mulțumit cu el însuși și purtând fără de rușine, atributul „sărac.”

Puneți preț mare pe acest atribut, căci sub el stă nădejdea și viitorul iubitei noastre țări!

Ce s'a petrecut cu Slavici, va rămâne un capitol interesant în istoria neamului, alături de trădarea lui, care a fost luată ca cravașă, pentru a fi biciuit, nu pentru trădare, ci mai mult pentru cele ce săvârșise cu toată inima, dându-se întreg neamului său, fără a cere de la el nici o răsplată.

Procesul vieții lui Slavici este în curs.

Slavici a fost crescut în mediul conservator al familiei sale și ideile acelea s'au lipit de creierul lui, precum se lipește betonul de squeletul fiarelor, pe care se așează o temelie. A rămas un bloc. El singur bătrân acum, cu spinarea încovoiată a rămas în fața tuturor în mână cu steagul sub care a luptat dela vârsta de 20 de ani.

„Puțini oameni pot fi consecuenți cu ei înșiși până la sfârșit. Sfortarea și consecuența definesc esența omului”. (Machiavelli).

Toată desfășurarea vieții lui Slavici în statornicia convingerilor, îl apropie de fanaticii de odinioară, care erau puși pe rug pentru ideile lor, murind totuși convinși în dreptatea cauzei lor.

Bătrânul ajuns la vârsta de 72 ani nu s'a mai putut schimba. Copleșit și deziluzionat de puterea nemerniciei, după cele pătimate dela oamenii sub care își desfășurase apriga lui activitate, nu e mirare dacă optimismul lui de altă dată pierise. Numai puneă încredere în virtuțile neamului său și în jalea lui exclamă: „S'au stins unul după altul vrednicii și mie neuitați luptători, tovarășii mei de muncă și de suferință și eu am rămas singur aproape. Nu e oare o datorie de pietate să stărui în convingerile noastre și să port în grelele vremuri de azi steagul sub care am luptat? Dacă n'aș face-o, ei s'ar ridica din mormintele lor și ar striga: „Nemernicule, Dumnezeu ți-a dat parte de o mai îndelungată viață pentru ca de frică să te lezezi de noi și să taci!”

Să-l așezăm dar, pe bătrânul întârziat, scăpat din pușcărie și de oprobriul mulțimii, care nu l'a cunoscut, între acei tovarăși, care prin înțelepciunea lor în acele vitrege vremuri, au țesut un ideal, — poate nu așa de îndrăzneț — dar totuși, cu ajutorul lui Dumnezeu, s'a realizat.

Sufletul lui Slavici răsvrătit pe pământ pentru tot ce era nedrept și-a găsit, desigur în imensitatea siderală, un loc liniștit unde nu mai e răutate și durere, iar organismul pământesc s'a destrămat cu încetul, cum se destramă un măreț nor trecător de pe bolta cerească — și a trecut.

Nu cer pentru el grandooarea, de a fi pus

între marii și genialii gânditori ai neamului său, căci el era modest, singur mărturiseste că scria fiind împins de neastampăr și după ce toate erau înșirate pe hârtie, îi era indiferent dacă cineva îi cetia scrisa.

Cer însă onoarea sufletului său!

Este neomenos, ca fără de a-i se fi analizat structura firii lui, un isteț purtător de pană, pe care îl așez între fioroșii dușmani ai lui Slavici, să se grăbească, să-l judece pentru toți și să-i pună acestui bătrân cinstit în istoria neamului, stigmatul înjositor, că și-a trădat neamul și mai infam încă pentru bani! Sunet ispitor: bani, bani și iar bani! Ceea ce nu se vede din suflete noastre, nu se poate înțelege.

Aceasta este o calomnie rușinoasă. (Cetiți apărarea lui Slavici din Inchisorile mele):

„Mai nemărginită decât răutatea este numai prostia omenească; n'ar fi deci o minune, dacă s'ar găsi oameni, care-și închipuiesc fel de fel de prăpăstii și 'n ceea ce mă privește pe mine. Toate acestea le putea dovedi Dl Comisar regal. N'a dovedit nimic, căci nu putea să dovedească. S'a mărginit a rosti vorba chiar aici în fața Dvoastră, în strâmtorare, că nu pentru bani m'am vândut, ci făcându-mi iluziunea, că voi ajunge „guvernator”! Iluziunea unui om de 72 ani, care nici măcar la rangul de epistat n'a aspirat”.

Un om, care fără scrupule și remușcare atinge morala sufletească a unui semen al său fără dovezi, aceluia îi atribui zicătoarea lui Fabre: **Un homme est a peu près dans le fond ce qu'il pense des autres.** Cu măsura cu care veți măsura, veți fi răsplătiți în împărăția lui Dumnezeu!

Slavici n'a putut ajunge bogat pentru că a fost cinstit, i-a lipsit cu desăvârșire simțul practic, și pentru că a fost plin de dignitate și de autoritate morală, iar sărac, n'a fost, așa de compătimit, căci se putea bizui pe capacitatea sa de muncă și totdeauna și-a găsit ocupațiune, lucrând după convingerile sale. A fost un om sănătos, muncitor, modest și totdeauna s'a mărginit în trebuințe, pentru a rămâne independent. El zice: „Dându-mi silința să potriesc propriul meu fel de a trăi cu cele zise de Lorenz Stein și cu cele scrise de „Louis Blanc” despre trebuințele omenești m'am pătruns pentru întreaga mea viață de rostul nu numai economic, ci totodată și moral al îndrumării de a mă mulțumi cu puțin.

Nu numai trebuințele prea mari și prea multe sunt nesecat isvor de rele îndemnuri, dar și dacă obârșia sărăciei sunt trebuințele nemăsurate, e mare bogăție să te mulțumești cu puțin și în același timp mulțumindu-te cu puțin lași prisosul pentru alții.

Toate averile lumesti să le fi avut pe mâna lui el tot sărac rămânea, o masă plină cu bunătați să fi stat în fața lui, dacă nu erau pentru el, se așeza la o parte și-și mânca codrul lui de pâine.

Acesta era Slavici și altul „Nu”!

Și acest om integru, care o viață întreagă, fără de a se pune în evidență, a luptat pentru statornicirea cinstei, dreptății și a adevărului, ca bază morală a și educatoare a neamului său a suferit ca o sfidare a bunelor sale îndemnuri, cea mai întunecată nedreptate; aceea de a fi nu numai calomniat și acoperit de ocări de ori și cine, dar și nedreptățit prin dosirea operelor postume, singura avere ce-a lăsat familiei sale. — de Instituțiunea, care trebuie să stea la cel mai înalt nivel de cinste și încredere a cetățenilor:

„Siguranța generală a statului român“!

Operele pierdute sunt următoarele, peste 1000 pagini:

1. Sintaxa limbei române peste 400 pagini
2. Romanul „Musculiță“.
3. Educațiunea intelectuală și profesională.
4. Fragmente filosofice.

Slavici era un gramatic, prin excelență și a lucrat pe îndelete la sintaxa lui, care era plămădită în capul lui încă de pe când era la Viena în discuțiuni de limbă cu eruditul Eminescu, precum și mai târziu în redacțiunea ziarului „Timpul“ și cu Caragiale.

Procesul acestei nedreptăți stă suspens.

Cine condamnă și cine apără?!

Dealtfel și bietul Slavici se jehuește și el ca Profetul Eremia.

„Luatu-mi-au cei fără credința manuscrisele mele, roadele muncii mele îndelungate și grele și nici până azi, n'am putut ajunge să mai pun mâna pe ele.“

El n'a înțeles partea reală și practică a vieții pământesti. „Nici Eminescu (zice Slavici), nici eu nu studiam pentru ca să ne calificăm, ci pentru că aceasta era pentru noi cea mai plăcută pierdere de timp. (Fapta omenească).

De atunci se vedea la amândoi lipsa de simț practic, de aceea amândoi au umblat de capul lor și au avut atâți dușmani.

El n'avea în el iubirea de sind, nu cerea dela nimeni nimic, nu i se puneau nimeni în cale, nu râvnia nici la bunuri, nici la onorurile lumesti. (cum scrie Slavici despre Eminescu). Se vede clar, că a avut și Slavici în creșterea lui o lipsă organică, de n'a putut o viață întreagă, prin toate câte a trecut, să-și schimbe părerile și să intre în vederile timpului în care trăește și cu toate legăturile, pe care le-a avut cu oamenii mai de seamă ai țării, nu s'a legat de protecțiunea nimeni, dar se pune la dispozițiunea ori și căruia, care avea nevoie de muncă și de onestitatea sa. Oare de asemenea oameni are nevoie neamul românesc?

Din frageda copilărie Slavici a fost dus de bunicul său „tata bătrân“ în casa Domnului. Slavici zice:

Tata bătrân, a fost cel mai însemnat dintre părinții mei sufletești. Bisericos afară din cale,

el n'ar fi lipsit, Doamne ferește, dela vre una din suzbele de la biserică, unde-și avea locul lângă strana dela dreapta, și ținea'n casă rânduială strașnică religioasă.

Păcat, că destoiniciile sale morale nu l'au așezat în sfânta biserică, pe care el a iubit-o foarte mult, fiind un înțelegător adevărat al învățăturilor lui Christos. A fost un filozof a cărui înțelepciune se rezima pe creștinism.

Grea, din cale, afară a fost povara vieții lui, dar el și-a purtat-o vitejește, ajutat fiind de sfânta iubire de oameni, care numai cu iertarea se împacă.

Sufletul lui purificat stă la loc de lumină, unde nu mai sunt suspine și dureri.

Pe patul de moarte, în agonie cu toate suferințele lui trupești, avea vedenii frumoase: veniau la căpătâiul lui copii mulți ca să se joace cu el.

Voiam să-i schimb căpătâiul în altă pozițiune, după cum îmi cerea mai înainte la fiecare minut acum mă opria zcându-mi: „Lasă, lasă, îmi fac bucurie copiii aceștia“ — pe care numai el singur îi vedea.

Se ridica din când în când și foarte stăruitor se prepara pentru eterna călătorie și întrebându-l ce caută, voind să-i dau batista, el plin de credință mi-a răspuns că: Sfântul Petre i-a dat „Cheia“ și el nu trebuie s'o piardă.

În halucinația lui porțile „Raiului“ îi erau deschise și în acest religios miragiu și-a dat sfârșitul senin și împăcat cu el însuși.

Confesiunea lui, cea din urmă a fost aceasta scurtă și cprinzătoare: „Nu duc cu mine nici un gând ascuns, tot am lăsat aici pe pământ cu fapte fâțișe și cu scrisul.

La nimeni n'a făcut nici nu rău, la mulți a făcut bine și a ajutat după puterile lui — și pe toți care l'au dușmănit și au lovit într'ansul cu trufie i-a iertat.

Rare ori puteam să-l deștept din visările lui și să-l fac să se gândească la realitatea acestei vieți, ale căreia vicisitudini l'au găsit nepregătit, căci e hidoasă oamenii, când fără razem și nici o putere ești îmbrâncit în mijlocul ei!

Pășind ultimele trepte ce mai am și eu de coborât, mă uit uimită înapoi la cele prin care am trecut, dar senină și cu gândul împăcat c'am fost menită să merg alături de un visător, — fericit când plama și tot atât de fericit și în luptă cu principiile lui, de care nu s'a tepădat nici dincolo de mormânt, prin această enigmatică viață!

Alții vor trage învățătura.

Eminescu și Slavici, cei doi asemănați prieteni stau alături: Nimic pentru ei și mult pentru iubirea tuturor.

Panciu 1935.

Eleonora Slavici

Priviri către un mormânt.

Suntem dintre aceia cari manifestează recunoștința.

Caracterul regionalist al revistei „Hotarul,” dă, poate, prea multă nuanță recunoștinței noastre acum, când sunt zece ani împliniți dela moartea lui Ioan Slavici.

S'ar putea spune multe cu această ocazie atât despre viața cât și despre moartea lui. Noi ni-l reamintim și-i facem o închinare lui Ioan Slavici, întemeietorul „Tribunei” din Sibiu, neînfrântul gazetar îndrăzneț, agitatorul implacabil și nehotodinit, politicianul tranșant și răspicat, care a inaugurat la noi curentul desăvârșite, izolari de tot ce e unguresc și a aruncat lozinca că „soarele neamului românesc la București răsare.” Acestui „tribun care treizeci de ani și mai bine a tipărit mii de articole, a lovit oameni, a sfărâmat reputații, a dărâmat autorități, a sbiciuit morți și vii în numele principiului de intransigență națională,” noi îi recunoaștem și-i admirăm mai presus de orice, — talentul.

Dar, Ioan Slavici, afară de talentul de-orară vigoare, a mai avut și o credință. Credința care și-a format-o, însă, a constituit în fața multor Români, o vină grea, pe urma căreia, conștiința lui a înregistrat o cumplită suferință. Evenimentele, în precipitarea lor, au întunecat cerul românesc, iar jocul umbrelor s'a așternut peste visul lui de lumină, amăgindu-l.

S'a uitat, poate, prea mult după „soarele neamului românesc.”

Ți-a fost atunci o clipă de întoarcere a privirilor, care dăduse impresia de prăbușire și smulse sguduitorul strigăt: „Ți-a murit... Ioan Slavici”...

Il omorîse — pentru unii — credința lui; dar pentru noi, astăzi, l-a înviat talentul.

Cât timp a fost încă pe acest tărâm, de sub lespedea tăcerii și a suferinții, se va fi uitat la prăpastia căscată între el și ceilalți, aducându-și aminte că, în Cartea Sfântă, se spune: „nu vă certați pentru credință”... Va fi simțit apoi, că este cea mai mare tragedie, să nu-ți găsești credința decât în necredința altora. Se va fi cutremurat apoi, simțindu-se viu, când era socotit între morți. Pentru aceasta, suferința lui a crescut până la hotărîrea de-a comite gestul demn de marele athenian, Socrate și, mahnit, aștepta moartea.

„Lumea prin care a trecut,” o să-i păs-

treze neștersi, pașii. În cei 78 ani de viață și-a câștigat dreptul la neuitare. Lucrările și operele literare, l-au așezat în rândul celor mai proeminente figuri ale neamului. „Nuvele,” „Povești,” „Mara,” „Cel din urmă arcaș,” „Poporanismul în artă,” l-au așezat cu cinste în primele pagini ale literaturii române.

După cum singur mărturisește în „Lumea prin care am trecut,” pag. 107), în timpul cât a stat în Arad și în Oradea, n'a scris nimic, fiindcă nu avea cui să citească ceea ce ar fi scris. „Lucrarea literară se desfășură sub înrâurirea publicului celitor,” spune dânsul. Totuși, scria pentru că nu era în stare să se stăpânească. Scria însă, numai pentru mulțumirea sa sufletească și pentru plăcerea unora dintre prietenii și binevoitorii săi.

„Cu ochii robiți de un chip,” „el a plâns atât de frumos durerile noastre!” În aceasta a fost un mare meșter. Nimeni n'a zugrăvit atât de bine, de frumos, de adevărat și de viu, viața românească din Ardeal. Nuvelele lui sunt cea mai scumpă comoară literară a noastră. „Vecinii,” „La crucea din sat,” „Scormon” și mai ales minunatele nuvele: „Popa Tanda” și „Budulea Tai-chii,” sunt de neîntrecută valoare. Toate personajele, fiecare gest al lor, cadrul, atmosfera și fiorii din ele sunt nu numai adânc omenești, ci curat românești, specific ardelen. Marcu Florii Cucului, de pildă, una dintre cele mai simpatice figuri care ocupă un loc în galeria literaturii lui Slavici, e după nume, după conduită, după toată firea lui, român ardelen. E omul prin milocirea căruia, Popa Tanda, transformă Sărăcenii.

După informațiile pe cari a binevoit Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Roman Ciorogaru să ni le dea, Sărăcenii e satul Rontău de lângă Băile Episcopiei dela Oradea. Tot așa sunt și celelalte localități din Ardeal; iar eroii, — ardeleni.

Dar nu prin regionalismul acesta trăiesc operele lui Slavici. Ele vor rămâne cât timp va dăinui limba și literatura română, însemnate, prin valoarea, prin viața pusă în ele cu măiestrie, de puterea talentului. Caracterul regionalist nuanțează numai, elementele creațiilor lui Slavici. Regionalismul acesta este specificul operelor sale.

În Ioan Slavici, tinerii prozatori români, pot găsi totdeauna un maestru îndrumător.

Dacă George Coșbuc e „poetul rasei noastre,” Ion Slavici e nuvelistul ei.

Deci, pentru ceace l-a ajutat talentul, și dânsul s'a învrednicit să fie, Ioan Slavici merită măcar o smerită închinare.

Gh. Moșiu

Ioan Slavici ca pedagog.

Aceste câteva șire n'au pretenția de a se ocupa mai deaproape de Ion Slavici ca pedagog, deși, poate, ar merita să se ocupe cineva mai deaproape de această personalitate și din punctul de vedere al credințelor sale pedagogice.

Aceea ce vrem noi aci, în mod incidental numai, este: să-i remarcăm câteva articole din domeniul vieții școlare și educative, pe cari le găsim în revistele dela Arad din vremea pânăce Ion Slavici petrecea aici. Aceste reviste erau „Speranța” și „Lumina” din anii 1871, 1873 și 1874. Iar articolele sunt următoarele:

În revista „Speranța”, an. II (1871) No 8—16 scrie dânsul o „foișoară”, cu titlul: „Despre creștere și mai cu seamă despre creșterea junelor (fetelor) române”, având o introducere din domeniul istoriei pedagogiei și observații despre buna creștere a fetelor, în spirit românesc și gospodăresc.

În revista „Lumina”, an. II (1873), No 26-28, (la pag. 133, 137 și 149) tratează despre „Preoțimea și învățământul”; iar în No. 41 (pag. 194) scrie despre: Inspecțiunea școalelor. Amândouă problemele acestea erau de un înalt interes cultural al vremii deatunci, când ni făceam reorganizarea școlară-culturală, alături de cea bisericească, în cadrul „Statutului organic” pus în practică la 1870

În aceeași revistă, din anul următor, Ion Slavici publica (No. 3, 1874, pag. 13) alt articol de acelaș fel, dar cu oarecare aplicație — la care ne vom opri mai jos — sub titlul: „Învățământ — Așezămintele noastre”, Incurând după aceasta scrie o serie de articole (No 18—20) sub titlul „Învățământ: Poziția organică a așezămintelor de învățământ”. Și mai complexă ca idei, este seria de articole (publicate în No. 22—23, 25—28 din acelaș an, în aceeași revistă) sub titlul principal: „Învățământul poporal”, cu subdivisiunile: Priviri generale; ivirea lui (a învățământului); menirea lui; formarea facultativă; formarea politică; poziția învățământului poporal — organizația lui; premisele organizației.

Fie ca această mențiune, ce o facem aci dintr'un datornic sentiment de pietate către un vechiu condei de publicist arădan, să deie îndemn altora, de a duce mai de parte firul cercetărilor asupra concepției și activității pedagogice alui Ion Slavici, care a fost și profesor.

El va merita-o această, fără îndoială.

Tot din punctul de vedere al rosturilor pedagogice — în sens mai larg al cuvântului — ale lui Ion Slavici socotim, că e bine să semnalam o pagină de *pedagogie aplicată*, din scrisul dânsului.

Reproducem, deci, o par e din articolul său menționat, „Învățământ — Așezămintele noastre”, în care aplică un corectiv, real și la locul său, *Jurnalistică* și proaspetelor practici, de atunci, de organizație bisericească. Dânsul semnală necesitatea organizării așezămintelor noastre de învățământ „potrivit atât cu stările noastre prezente, cât și cu aspirațiile ce avem pentru viitor”... având în vedere „paza naționalității, scutul religiunii și organisme pentru răspândirea culturii”.

„*Jurnalistică* noastră, urmează dânsul, e plină de lamentațiuni asupra asupririlor seculare, asupra drepturilor sublimite, ce ni s'ar fi răpit, asupra tendințelor de asimilare a popoarelor vecine și, în deobște, asupra unor lucruri ce sună frumos, dar „a gol”... Mofturi!... Am fost asupriți; suntem lipsiți de drepturi; suntem expuși înrăuirilor străine. Dar aceste sunt stările rele, *nu cauzele răului* sunt, ce toți știm; n'avem lipsă, ca *jurnalistică* să ni-le spună în ton propopeic în fie care zi. Vorba este: *să scăpăm de aceste rele*. Misiunea *jurnalistică* ar fi cercetarea serioasă asupra căilor pe care aceasta scăpare devine posibilă. Relele ni sunt ereziite dela părinți; cel mai mare rău este însă, cumcă răul a devenit permanent, și cauza acestui mai mare rău zace în noi înșine — în aceea că *ni plac frazele frumoase*, ni plac și suntem satisfăcuți, dacă le zicem și le auzim...”

„N'avem drepturi? N'avem pentrucă am fost și suntem un popor necult. *Dați poporului cultura*, și el făcându-se respectat, *va ști să-și câștige drepturi*. Ne temem că vom fi desnaționalizați? *Oferiți poporul prin cultură și el va rezista contra înrăuirilor străine*, va rezista cum a rezistat într'o viață de aproape două mii de ani. Fără cultură însă toate opintirile rămân o paradă deșartă.

„... Deja 'nainte de câțiva ani s'a ivit chestiunea reorganizării „preparandiei” și a „teologiei” din Arad. Nime nu frage la îndoială, cumcă ea este imperioasă. S'a făcut însă ceva? Aproape nimic! Și unde este cauza? nu în sinod, nu în consistor. *Trăim o viață constituțională*: ce nu cere publicul, organele executive ale sale nu sunt în drept

să facă. Cauza este în opinia publică: cauza este Jurnalistica noastră.

„Ne place să cdlărim pe caracterul național al bisericii noastre. Să fie! că este națională. Dar naționalitatea ei nu zace în aceea, ca să putem să ne certăm în sinoade și în congrese; *română este biserica numai prin misiunea ei civilizatorică*. Aci să cercăm naționalitatea ei; altfel facem paradă de naționalitate acolo, unde n'ar fi permis.

„Păcatul mare, ce Jurnalistica noastră de câțiva ani încoaci tot mereu comite, este acela, că agitează spiritele numai pentru lucrarea politică.” Misiunea Jurnalisticii este a discuta cestiunile ivite și a suscita cestiunile latente, pentruca astfel să deștepte interesare în public și să conlucre spre formarea opiniunii publice. A noastră Jurnalistică însă discută și suscită numai cestiuni politice: știm cumcă suntem strănepoții divului Traian; cumcă am fost asupriți, cumcă n'avem drepturi, cumcă guvernul este compus din „tâlhari și mișei”... Nu știm însă: unde sunt cauzele re-
lelor noastre sociale, și astfel nime nu cearcă calea pentru lecuirea lor. Certe personale ori articoli flagranti aflăm destui; aflăm și innuri de preamărire, ba chiar și afronturi scandaloase aflăm; nu aflăm însă un singur studiu serios asupra stărilor noastre sociale. Par'că Jurnalistica ar fi aservită intereselor particulare a câtorva „atleți.”

„Atleți“?! — da, atleți, încât însemnătatea fiește cărui om se măsură cu faptele, prin cari a folosit ori stricat societății.

„Dacă reacția publicului nu va sili jurnalistica

să părăsească direcția, rămânem ce suntem azi: o gloată vrednică a ti blamată de Jurnalistica ce însăși susține și un obiect de batjocură pentru alte popoare.

„Nu se va delibera cestiunea reorganizării așezămintelor noastre de învățământ, dacă Jurnalistica nu va discuta și nu va cere deliberarea ei. Ea va putea veni în viitorul congres la ordinea zilei. Oamenii o vor discuta cu capetele pline de idei de partidă; vor hotări și vor porni acasă. Dar cu aceea, cestiunea nu va fi deliberată. Va fi un lucru primit, ca cele mai multe, ce am făcut până acuma. Par'că am fi „jobbágy” și acuma, atât de tare ne place „lucrul de clacă“! Ce alții discută ani întregi, noi voim să deliberăm în 3—4 ședințe congresuale.

„Ori află Jurnalistica noastră, și mai ales aceea parte a ei, care știe să facă paradă de cele mai comune lucruri, cumcă organizarea pretinsă este o cestiune bagatelă, pe care o singură cuvântare a vreunui „atlet“ o va tranșa.“

*

Așa înțelegea Ioan Slavici, acum șasezeci de ani, să pună problema educativă a învățământului nostru popular, și pe ceea a rostului de educație națională din partea Bisericii și a Jurnalisticii noastre.

Ideile sale, sub aspectul tendenței educative școlare și sociale, durere, nu și-au pierdut actualitatea nici în zilele noastre.

De aceea am și spicuit cele de mai sus: Să fie de folos și astăzi.

Gh. Ciuhandu

Petru Schiopul

Boierii impietriți așteaptă să vină Vodă și, nevolnic, să stea în cinstea mult râvnită dela hatman și pân' la stolnic El așezat, șed și curtenii, Neliniștit și mic, sub steaua Moldovei și mai mic arată: il copleșește diadema.
Din când în când și-aruncă ochii, pândind obscur adânc de unghiuri: sub ogivale bolți se șterge, pe suliti, garda lui de Unguri..
Solemne cârțițe — boerii cu împodobite iatagane așteaptă ca tăiată massă în neclintirea unei stane.
Și, iată, Domnu-și drege glasul și'n umerii înguști dolmanul:
„Cinstiți boeri domniavoastră, ne-am adunat a hotărîre cu multă ngăduială foarte, de nu vi-ar fi spre oțărare, că Marea Poartă iar îmi cere pescheș mai greu pe an 'nainte...”
Divanul nemișcat ascultă, ca prins în nevăzute ținte; dar murmură și nemișcarea se schimbă în lucet de pafale, iar murmurul se nchiagă în vorbe vuind: „Destule angarale pe proști, pe țară...” Tac boerii... Și vodă tace... Dar sub blană puțină i trup presimte biciul în mazălire neumană

P. Bogdan

Din arhiva Clubului național arădan.

În numărul anterior al acestei reviste, p. dr. Ciuhandu a publicat un document dintr'un material arhivistic ce așteaptă lumina tiparului, spre a aduce noi precizări și restabiliri de fapte de istoria ultimilor patruzeci de ani de lupte politice duse aici, la Arad, pentru cauza națională. Acest material face parte din arhiva P. S. S. episcopului Roman Ciorogariu și e format din scurte notițe și procese verbale ale Clubului național din Arad. Ele încep cu data de 9 Oct. 1895 și merg până la 1904.

Din cercetarea sumară a acestor acte se desprinde nevoia de luptă a Românilor arădani, grupați sub șefia lui Mihail Velici. Un mic istoric se impune.

Ruptura din redacția ziarului Tribuna din Sibiu la 1896, cu isgonirea gazetarilor înșiși care dăduseră vieață marelui cotidian al Românilor din Ardeal, nu era numai o simplă ceartă pentru proprietatea ziarului între I. Rațiu, adică conducerea partidului național și comanditarii, proprietarii tipografiei și ai publicației; ci, mai mult, o ruptură ideologică și de metodă politică, o divergență între campania activă pe care o ducea gazeta și între pasivismul desorganizator de energii al unei conduceri politice ce nu mai putea să rețină poporul românesc din nevoia de a se manifesta politicește, oriunde, în presă sau în reștrânsele adunări comitatense și sinodale, dacă tribuna dieței dela Pesta îi era încă închisă din cauza consemnului politic.

Acest lucru se poate desprinde și din broșura, ce cuprinde și atâtea amărăciuni personale, a aceluia ce dăduse vieață Tribunei dela Sibiu, I. Slavici, cât și din recenta monografie ziaristică a P. S. S., Episcopului Roman, închinată Tribunei și tribunismului.

P. S. Părintele Episcop al Orăzii arată precis că cei izgoși dela Sibiu au venit aici la Arad cu programul *activității politice*, unde Tribuna Poporului va milita pentru această directivă în lupta pentru cauza națională.

Am socotit necesar să dau aceste lămuriri prealabile pentru că actele Clubului național din Arad pe care le voi publica, dove-

desc că cei grupați aici se găseau pe această linie vie de activitate, la capătul căreia stăca o răsplată și ca o biruință, Unirea din 1918.

Astfel, la început, în 1895, e vorba de reorganizarea cadrelor pentru lupta în congregația comitatensă a Aradului. În vederea aceleiași lupte se alege un Club central național și cluburi cercuale.

Nevoia de activitate trece apoi din cadrul congregației în lupta pentru părăsirea pasivității politice. E caracteristic astfel un pasaj din procesul verbal al ședinței dela 7 Martie 1903, unde se constată că „partidul național nu mai poate sta pe bazele rigide din trecut care fac imposibilă lupta pentru drepturile naționale.

Poporul este desfăcut de conducătorii săi firești, răpit de adversarii politici, în mâinile cărora sunt lăsați pradă și unealtă. Se adoptează punctul de vedere al activității și organul din Arad¹⁾ să pledeze și în viitoriu pentru activitate și pentru revisuirea programului prin bărbații chemați“.

La 1905 activiștii dela Arad biruiau, căci partidul național din întreaga Transilvanie părăsea pasivitatea politică. Astfel centrul politic al vieții românești de peste Carpați se muta aici, la Arad, unde se va desbate și se va hotări mai târziu și Unirea, la 1918.

În paginile care vor urma vom publica actele Clubului național din Arad, pe care inimi binevoitoare ni le-au pus la dispoziție.

I.

Arhiva Clubului național din Arad

9/31 Octomvrie 1895.

Conferința alegătorilor fruntași pentru reorganizarea cadrelor în vederea alegerilor comitatense. Constituirea comitetelor cercuale și desemnarea persoanelor ce se vor alege în congregație.

Protocol

luat în Arad la 9/21 Octomvrie 1895 în conferința alegătorilor români, fruntași, din comitatul Aradului.

¹⁾ Adică „Tribuna Poporului“ Nr.

Prezenți: Vasile Mangra, Aug. Belesiu; Grigorie Mladin, Justin Dascal, Traian Vățianu, Aurel Iancu, Fabriciu Manuila, Justin Iancu, Romul Vățianu, Georgiu Luputiu, Vincentiu Pantosiu, Dr. Georgiu Vuia, Romul Ciorogariu, Dr. Georgiu Popa, Dr. Ioan Hosan, Dr. Ștefan Popp, Petru Truția, Romul Nestor, Alexa Balteanu etc.

Nr. 1.

Vasile Mangra, ca convocatoriul conferinței, predă că în vederea restaurării membrilor din congregațiunea comitetului Arad, ce se va întâmpla în 7 Nov. a. c. st. n., a convocat aceasta conferința pentru a se consulta și decreta țienuta și procedura ce va fi se se observe din partea alegătorilor români facia de acestea alegeri, — deci spre a se putea proceda la desbateri se alege de președinte parochul Augustin Belesiu din Șimand, și de notariu parochul Traian Vățianu din Arad.

Nr. 2.

Dupăce se constată de toți cei presenti necesitatea imperativa, ca se fim reprezentați în adunarile comitatense prin un număr corespundietoriu de membri — considerându-se preponderantia poporului roman din comitat — și anume se fim reprezentați prin barbați devotați cauzelor naționale — la propunerea dlui Vasile Mangra după desbateri convenite se decretează, — ca reprezentanții de facia a cercurilor electorale reînforcându-se acasă, de loc se se pună în conștientare cu ceilalți fruntași și factori hotărâtori din comunele cercului, și se se constituie în comitete cercuale, cari comitete apoi se cerce persoanele vrednice de ales și apoi se starue la alegerii romani ca se-și încorde tote puterile pentru a alege membri în congregațiune numai barbați romani, devotați cauzelor și intereselor strins naționale.

Nr. 3.

Reprezentanții de facia, a cercurilor: Gy. Varsand, Curticiu, Zarand, Cinteiu, Șimand, Radna, Bezava și Sâmbăteni — primesc asupra lor deadreptul din conferința angagiamentul decretat în punctul 2., — ear pentru cercurile cari nu sunt reprezentate în aceasta conferința, se vor recerca prin birou, barbaților de încredere ca se procedă tot asemenea, adeca amesurat concludului acestei conferințe de sub punct. 2.

Cu acestea conferința se încheiă.

Dat ca mai sus.

Augustin Belesu
președinte.

Traian Vățianu
notarul conferinței.

II.

Arhiva Clubului național din Arad.

3/15 Decemvrie 1895.

Conferința membrilor români din congregația Aradului pentru reluarea activității în congregație. Se decretează solidaritatea necondiționată a membrilor și se constituie clubul central din Arad format din 30 de persoane. Se vor organiza și cluburi cercuale.

Protocol

susceput în conferința romanilor, membri în congregațiunea comittsa, — țienuta la 3/15 Decemvrie 1895, la hotelul Palațiu în Arad.

Nr. 1.

Vasile Mangra, ca unul dintre convocatorii conferinței salutând de binevenire pre cei prezenți, — îi provoacă a se constitui, propunendu-le de președinte pre avocatul Petru Truția, iar de notariu, pre preotul Traian Vățianu, pre cari conferința i-i aclama de aleși, — deci și ocupa locul la masa biroului.

Nr. 2.

Membrul Constantin Gurban, protopop, în cuvinte caldurose, și esprima bucurie pentru reluarea fiului și reinceperea luptei constituționale!) naționale în congregațiunea comittensa, — a cărei necesitate a fost mult simțită. Mulțumește barbaților, cari au făcut inițiativa în direcțiunea aceasta convocând conferința de azi, și crede că esprima convingerea tuturor membrilor, când se dechiară solidar cu convocatorii

Conferința se identifică cu vorbitoriul între frenetice exclamari de „se trăiască!”

Nr. 3.

Preșid. P. Truția, provoacă dintre convocatorii conferinței pe mbr. Vasile Mangra, să facă propunere la ordinea dilei, acesta propune, ca pentru studiarea obiectelor pertractande și pentru elaborarea proiectelor de rezoluțiuni, conferința să esmită din sinul seu o comisiune, în care propune, ear conferința i-i proclama de aleși pe: Dr. Georgiu Popa, Dr. Nicolau Oncu, Petru Truția, Aurel Suci, Mihai Veliciu, Vasile Mangra, Const. Gurban, Ioan Ekuțianu, Dr. Iuliu Mera, Ioan Morariu (Măderat). Dr. Ioan Suci, Ioan Moldovan, Dr. Ștefan C. Papp, Romul Ciorogariu, și Ioan Groza, cari numai decât se și retrag la consultare, ear presiidiul suspinde conferința până la reînțorcerea comisiunii.

!) Urmează șters: și

Nr. 4.

Reintorcându-se comisiunea, president Petru Truția redeschide conferința și dă cuvânt referentului comisiunii Vasile Mangra, ear acăsta raportează că comisiunea — pentru o activitate rodnică și cu rezultate în lupta comittsa — a pus condițiuni sine qua nou, solidaritatea perfectă a tuturor membrilor romani comittensi, ear ca lucrările se meargă neted și în deplina cunoștință a lucrurilor ce se petrec în jur, a aflat de lipsa organizarea în club central și în cluburi cercuale pe baza programului partidului național dela anul 1881.

Conferința cu însuflețire se pronunță, ca, pentru activitatea la care se angajază, unanim decretează:

- a) solidaritatea necondiționată a tuturor membrilor comittensi romani, — și
- b) organizarea și constituirea în club central și în cluburi cercuali cu programul partidului național, stabilind totodată numărul membrilor din clubul central la 30.

Nr. 5.

La propunerea referentului Vasile Mangra, membrii în clubul central cu unanimitate se aleg următorii:

Dr. Georgiu Popa, Vasile Mangra, Dr. Nicolau Oncu, Petru Truția, Dr. Georgiu Vuia, Aurel Suci, Dr. Ștefan C. Popp, Romul Ciorogariu, Dr. Ioan Suci, Sava Raicu, Iuliu Herbay, Traian Vașianu, Mihai Veliciu, Dr. Ioan Trailescu, Dr. Georgiu Popoviciu, Grigoriu Mladin, Ioan Evuțian, Augustin Belesiu, Dr. Dimitrie Barbu, Georgiu Turic, Georgiu Popoviciu (Șiria), Dr. Iacob Hotăran, Dr. Georgiu Feier, Vasile Balan, Traian Mager, Constantin Gurban, Ioan Groza (Hălmăgiu), Romul Vașianu, Iosif Ognean și Fabriciu Manuila. Totodată acest club central se îngrijească a pune la cale cât mai curind organizarea cluburilor cercuali.

Nr. 6.

Reportorul comisiunii V. Mangra, espune, că ar urma propunerile și rezoluțiunile privitoare la atitudinea noastră în ședința congregațională de mâne, considerându-se însă că încă mulți membri nu sunt prezenți, ci vor sosi numai mâne și astfel nu pot fi puși în cunoștință temeinică a lucrurilor, ear de altă parte însași comisiunea nu scie și nu poate prevedea acum cum se vor desvolta lucrurile în ședința a cărei singur obiect e restaurarea funcționarilor admitivi, comisiunea nu a intrat în detaliurile atitudinii observânde, ci, după ce s'a decretat solidaritatea ca să nu se facă greșeli, a designat anumiți bărbați din care se va compune biroul de mâne, dela care va primi fiecare membru deslușirile de lipsă în

privința atitudinii Conferința este în deplin acord cu propunerea comisiunii și o enunță ca conclus

Cu aceasta eshauriandu-se programa conferinței de azi, președintele, Petru Truția, mulțămînd celor prezenți pentru interesul desvoltat cu participarea la conferință, și apelând la dânsii să persevereze în lupta ce se desfășoară cu credința în Dzeu și cu iubire de națiune și patrie, ridică conferința.

Dat ca mai sus.

Petra Truția
președinte.

Traian Vașianu
notariul conferinței.

III.

Arhiva Clubului național din Arad.

20 Sept. — 2 Oct. 1897.

Chestiunea suspendării judeului A. I. din Pecica, pentru că nu a voit să-și maghiarizeze numele.

Protocol

luat la 20 Septemvre (2 Octomvre) 1897 în Arad.

Prezenți: Mihai Veliciu președinte, Vasile Mangra, Dr. Nic. Oncu, Petru Truția, Romul Ciorogariu, Ștefan C. Pop și Traian Vașianu notariu.

Nr. 1.

Președintele M. Veliciu descoperă membrilor din Clubul central al partidului național a congregațiunii comittse, ea dela membrul C. Gurban a primit o epistolă prin care 'l recerca ca în adunarea generală a congreg. comittse, convocată pe 18 Oct. n. a. c. să suleveze suspendarea judeului A. I) din Pecica, afirmative pentru ca nu și-ar fi recunoscut de al său — numele magiarizat.

Se cetesce scrisoarea membrului C. Gurban și după mai lungi desbateri, deși toți cei prezenți recunosc importanța cauzei și sunt convinși despre barbaria organelor administrative întru schimonosirea și magiarizarea numelor românești, se enunță ca conclus, că cauza nu se poate suleva în șied. congregațiunii, nici ca interpelare, nici ca propunere, căci pe de o parte procedura organelor admtrative, se basează pre ordin ministerial, ear pe de altă parte numitul jude este deja repus.*)

Dat ca mai sus.

Traian Vașianu
notariu.

Publicate de ED. I. GĂVĂNESCU.

*) Alături scris cu creion chimic: Alesu Igrășan.

*) Aduș cu creionul: „în oficiu“.

Stropi din cascada vieții...

Sunt unii oameni, cărora, dacă li se refuză dreptatea, nu mai doresc viața, ci moarte. Aceasta e o dovadă că în ei, viața e legată de dreptate.

Speranța este raza vieții. Până unde se întinde ea, până acolo se arcuiește periferia vieții.

Nicăiri nu domină singurătatea ca în adevărata viață: singuraticii îi simt majestatea.

Între amor și artă există aceeași asemănare ca între dragoste și viață.

Este ciudat. Însă, cum se găsesc, toate, numai în suflet, fără să fie amestecate.

Fericirea este o conștiință angajată de armonia vieții.

Creștinismul este suprema lozincă a vieții; viața este suprema rațiune a creștinismului.

Tristețea mărește viața...

Viața n'are argumente: ea se are numai pe sine...

Creștinismul nu ne cere să schimbăm omeneșul din noi în dumnezeesc, ci să nu pierdem dumnezeescul în omeneș.

Oare ce vor face oamenii cu ultimul adevăr pe care-l vor cunoaște?... *

Pentru cine trăește cu adevărat, sufletul este o fereastră a vieții. *

Tragicul este violența dintre sentimente; comicul este amabilitatea dintre vreri. *

Toată nefericirea noastră stă în faptul că nu știm ce să facem cu nemurirea... *

Nu știi de ce nu i-se spune tristeții, „virtute”, fiindcă tot alăta te înalță... *

Când ești trist, poți renunța la orice... *

Atâta ai câștigat pentru viață, cât ți-au refuzat oamenii. *

Spontaneitatea copiilor nu poate fi comparată decât cu sborul ingeresc. Ea este o atingere în sine însuși... *

O lacrimă prețuește mai mult decât o avuție: lacrima învie sufletul, avuția îl omoară. *

Lacrimile sunt ape în care învie viața.

GH. MOTIU.

Epigrame

Celor dela revista „Pagini literare”

Au scris ei pe copertă, mare:
„Pagini literare”,
Dar când le cauți în revistă!
Nu există!...

Unei domnișoare, cu tocuri foarte înalte la pantofi, picioarele ei având o formă oribilă și un mers hilar.

S'adeverește-o zicătoare:
„Unde nu-i cap... vai de picioare.”

Pentru doi evrei, ajunși la judecată, după o ceartă vehementă.

Pe Burăh — Sami l'a pârît:
„Pentru că l'a înjurat urât”...
Al dracului de păcătos!
Dece nu l'a înjurat... frumos?

Dlui căpitan I. Focșeneanu, autorul cărții de versuri: „În sus”.

Convingere nestrămutată:
Poemele tale-mi făcură
Că „În sus” te-i ridica 'n armată,
Dar nu 'n literatură, ..

P. BARBU.

Noaptea de Octomvrie *A. de Musset*

Poetul: Răul de care am suferit dispăru ca un vis;
Indepărtat' amintirea-i pot doar să o aseamăn
Cu boarea ușoară pe care zorile o înalță,
Și care dispăre cu roua de-o dată.

Muza: Ci, poete, de ce rău ai suferit,
Ce tainică durere
De mine te țin departe;
Uite și acum încă mă doare,
Care-i răul ce nu cunosc
Și căruia atâtea lacrimi am dăruit?

Poetul: Lun rău de rând, mult prea cunoscut oamenilor:
Dar când avem în inimă o plictiseală,
Noi, bieți nebuni ce suntem, socotim
Că până aci durerea de nimeni nu a mai fost simțită.

Muza: Dureri de rând
Ău numai sufletele de rând,
Prietine, tristul secret
Scoate-ți-l din inimă azi.
Crede-mă, ți-o jur:
Incruntatul Zeu al tăcerii
Este frate bun cu Moartea:
Destăinuind, te consolezi,
Și o vorbă uneori
Ne eliberează de remușcare.

Poetul: De trebuie să vorbească pe loc de-al meu chin,
Nici nu știu ce nume să-i dau,
De este amor, nebunie, orgoliu, învățătură,
Și nici, cui i-ar putea fi de folos.
Îți voi povesti totuși povestea,
De vreme ce tot stăm singuri lângă cămin.
Ia astă liră, apropie-te și las amintirea
Sub dulcile acorduri să se trezească.

Muza: Înainte de-a-ți spune păsul,
Poete, ești tu vindecat?
Ia aminte că azi va trebui
Fără iubire și ură să vorbești.
Dacă vezi c'am primit
Plăcutul rost de-a mângăia
În schimb să nu faci din mine ocrotitoarea
Pasiunilor ce te-au pierdut.

Poetul: M'am vindecat prea bine de această boală,
Încât uneori mă îndoesc de nu visez,
Și când mă gândesc la locurile unde riscam viața,
Îmi pare că în locul meu un chip străin zărește
Muză, nu avea nici o teamă; sub suflarea ce te inspiră
Putem fără primejdii să ne spovedim
Să plângi e bine și e bine să râzi
La amintirea relelor ce se pot uita.

Muza: Ca o mamă grijulie,
Peste leagănul prea iubitului ei fiu,
Astfel, tremurând mă plec

Deste inima care mi-a fost închisă.
 Vorbește, amice, lira-mi prevenită
 De-un ton minor și plângăreț
 Urmează accentul vocii tale,
 Și-ntr'un câmp de lumină,
 Ca o arătare ușoară,
 Trec umbrele de altădată.

Poetul: Zile de lucru! Singure zile în cari am trăit.
 De trei ori scumpă singurătate.
 Dumnezeu fie lăudat, am revenit deci
 În acest bătrân colț de studii,
 Biet refugiu, ziduri de atâta timp goale,
 Scaune colbuite, lampă credincioasă,
 Palatul meu, micul meu univers,
 Și tu, Muză tineră nemuritoare,
 Dumnezeu fie lăudat, să cântăm deci.
 Da, vreau să vă împărtășesc sufletul.
 Veți ști totul, și vă voi arăta
 Răul ce poate face o femeie;
 Căci este una, o sărmanii mei amici,
 (Ei, voi poate să știți)
 E o femeie căreia supus i-am fost
 Ca un sclav stăpânului.
 Jug nemilos, sub care inima-mi
 Și-a pierdut vigoarea și tinerețea;
 Și totuși, lângă stăpâna mea,
 Am întrezărit fericirea.
 Pe lângă râu, când ne plimbam
 Seara peste prundișul argintat,
 Când în fața noastră, alb-arătare, plopul,
 Din departe ne indica drumul,
 Văd încă, în razele lunii
 Frumosu-i corp lăsându-se în brațe-mi..
 Să nu mai vorbim... Nu am știut
 Unde mă va conduce Norocul.
 Fără îndoială mânia zeilor
 Avea nevoie de-o jertfă;
 Fiindcă a pedepsit ca pe o crimă
 Încercarea-mi de-a fi fericit.

Muza: Icoana unei dulci amintiri
 Imbie mintea ta,
 Pe calea ce a tras
 De ce ți-e teamă să revii?
 Ce redare a ceea ce vei face
 Ascunzând zilele frumoase?
 Dacă soarta-ți a fost crudă
 Tinere, nu fii ca dânsa:
 Surâde iubirii tale dintâi

Poetul: Nu, — Nenorocului meu vreau să-i surdă
 Muză, și-am spus: vreau fără pasiune
 Să povestesc chinurile, visurile-mi și delirul.
 Să ți arat timpul, ora și întâmplarea.
 Era, îmi aduc aminte, pe o noapte de toamnă,
 Tristă și rece, asemeni celei de azi:
 Murmurul vântului, cu șgomotu-i uniform
 Adormea-n minte-mi mohorâtul gând.
 Stăteam la geam, așteptându-mi iubita;
 Și ascultând mereu în semiîntunec,
 Am simțit în pieptu-mi o strămtoare
 Încât îmi veni bănuiala necredinții.

Strada în care locuiam, era urâtă și pustie;
 Umbre treceau, cu felinar în mână,
 Când sufla crivățul prin porțile deschise
 Se auzia din departe, parcă ofta un om.
 Nu știu, drept să spun, căre-i apăsări ursuze
 Neliniștit spiritul meu se supuse.
 În zadar chemam un rest de curaj,
 Mă înfioram la fiecare bătaie de ceas.
 Și dânsa nu veni. Singur, cu capul plecat,
 Privii îndelung, zidurile și căminul.
 Și nu ți-am spus ce ardoare nesăbuită
 Ațâțase în mine această femeie nestatornică;
 Imi era totul pe lame, — și a nu o vedea o zi
 Imi părea un destin mai urât ca moartea.
 Imi reamintesc totuși, că în acea noapte crudă,
 M'am străduiit îndelung spre a rupe orice legătură.
 De-o sută de ori o numiam perfidă și trădătoare.
 Socotii toate relele ce mi le făcuse.
 Dar la amintirea frumuseții sale fatale.
 Câte rele și câte chinuri nu se topeau.
 Ziua în fine apăru. Sătul de-atâta zadarnică așteptare,
 Ațipii pe marginea balconului.
 La ivirea zorilor am deschis ochii,
 Și-mi plimbam rătăcită privirea.
 Când, de odată, la colțul străzii înguste
 Auz un șmopot mărunț de pietriș.
 Dumnezeu! mare, apără-mă, o privesc, este ea:
 Intră: De unde vii? Ce făcuși în noaptea asta?
 „Răspunde ce vrei cu mine? Ce te aduse la ora asta?
 Acest corp frumos, unde fu târât până'n zori?
 Cât timp eu în acest balcon vegheam și plângeam
 În ce loc, în ce pat și cui surâdeai?
 Perfidă. Indrăzneată. Și încă-i posibil
 Să vii sărutării mele buzele-ți să oferi?
 Ce vrei? Prin ce sete groaznică
 Indrăznești să mă atragi în brațele tale sfârșite?
 Pleacă, retrage-te, spectru al iubitei mele.
 Reintră în mormântul pe care l'ai părăsit;
 Las pentru totdeauna să-mi uit tinerețea,
 Când mă voi gândi la tine, să-mi pară că visezi.”

Muza: Te rog, să te ogoi,
 Cuvintele tale mă înfioară,
 O mult iubitul meu rana ta
 Gata e să se redeschidă.
 Uite, este încă prea adâncă,
 Și necazurile acestei lumi
 Se șterg așa de anevoios.
 Uită copile, și din inimă-ți
 Alungă numele acestei femei,
 Și pe care eu nu vreau să-l pronunț.

Poetul: „Rașine ție care cea dintâiu
 M'ai învățat ce-i trădarea,
 Și m'ai făcut să mi pierd mintea
 De groază și mânie.
 Rașine ție, femeie cu ochiul sombru
 În care tristele iubiri
 Au îngropat în umbră
 Primăvara mea și frumoasele-mi zile.
 Vocea ta, și zâmbetu-ți,
 Privirea-ți ce pierde,
 M'au învățat să blestem
 Total ce-mi părea fericire;

Tinerețea și farmecele tale
 M'au desnădăjduit,
 Și dacă mă îndoiesc de lacrimi
 Este fiindcă te-am văzut pe tine plângând.
 Rușine ție, eram
 Doar curat ca un copil:
 Ca o floare în zori,
 Inima mi s'a deschis iubindu-te.
 Desigur această inimă fără apărare
 Putea fi înșelată fără pedeapsă;
 Și a-i lua nevinovăția
 Era încă prea lesne.
 Rușine ție, tu ai fost mama
 Durerilor mele dintăiu,
 Și ai făcut să țâșnească din pleoapele-mi
 Isvorul de lacrimi.
 El curge, fii sigură,
 Și nimic nu-l va seca;
 El pleacă dintr'o rană
 Care niciodată nu se va vindeca;
 Dar în acest isvor amar
 Cel puțin mă voi spăla,
 Și cred că voi pierde'n el
 Amintirea ta chinuitoare.

Muza: Poete, ajunge Alături de o necredincioasă
 Când iluzia ta nu a durat decât o zi,
 Nu o ultragia vorbind de ea.
 De vrei să fii iubit, respectă-ți iubirea.
 De'i prea greu pentru slăbiciunea umană
 Să erți răul ce alții ni-l fac,
 Cel puțin de beția urii te crată:
 În locul ertării las vie uitarea
 Morții dorm în pace în adâncul pământului:
 La fel trebuie să doarmă stinsele noastre simțiri.
 Aceste relieve ale inimii își au și ele țărâna
 Să nu atingem rămășițele lor sfinte.
 De ce în această povestire a unei vii dureri,
 Nu vrei să vezi de cât un vis și iubire înșelată?
 Crezi că Providența este fără rost?
 Și Dumnezeu care te-a lovit este distrat?
 Lovitura de care te plângi poate te-a prevenit,
 Copile; căci prin ea ți s'a deschis inima.
 Omul este un ucenic, durerea maestrul său,
 Și nimic nu vom cunoaște cât n'am suferit.
 E o lege aspră dar înaltă lege,
 Bătrână ca lumea și ca destinul,
 Căci trebuie să primim botezul nenorocului
 Și cu acest preț trist plătim totul.
 Grânele spre a se coace au nevoie de rouă;
 Spre a trăi și a simți, omul are nevoie de plâns;
 Bucuria are drept simbol o plantă frântă,
 Încă umedă de ploi și încărcată cu flori.
 Nu spuneai că te-ai vindecat de nebunia ta?
 Nu ești tânăr, ferice, pretutindenii binevăzut,
 Și ușoarele plăceri cari fac viața plăcută,
 De nu ai fi plâns, cum le-ai ști prețui?
 Când pe apus de soare, stând pe iarbă,
 Cu un vechi prietin tu beai în tihnă
 Spune-mi tot așa voios ai ridica al tău pahar
 Dacă nu ai cunoaște prețul plăcerii?
 Ai iubi florile, țarina și tapșanul,
 Sonetele lui Patrarca și cântecul de paseri,
 De Michel Angelo și artele, pe Shakespeare și natara

U

Dacă nu te-ai regăsi în câte-nn vechi oftat?
 Ai înțelege armonia netulburată a cerurilor,
 Tăcerea nopților, mormurul valurilor,
 Dacă undeva, aci, jos, febra și insomnia
 Nu te-ar fi învățat să te gândești la liniștea eternă?
 N'ai acum o prea frumoasă iubită?
 Și'n timp ce adormind îi strângi mâna,
 Indepărtat-amintire a relexor din tinerețe
 Nu fac mai dulce surâsul ei divin?
 Nu treceți oare și voi plimbându-vă
 În adâncul pădurilor înfiorate, pe căi argintate?
 Și-n acest verde palat, alb-arătare plopul
 Nu știe, seara, să vă arate drumul?
 Nu mai vezi, sub razele lunii,
 Cum îți cade în brațe un corp frumos?
 Și dacă-n cale întâlnești Norocul
 Nu te iai după el cântând?
 De ce plângi deci? Nemuritoare nădejde
 Sub mâna durerii în tine a crescut,
 De ce, să urâști vrei învățătura tinereții tale,
 Să disprețuești un rău care te-a făcut mai bun?
 O, copilul meu, plângi pe frumoasa necredincioasă,
 Care a făcut să curgă lacrimile ochilor tăi;
 Plânge-o. E femeie și Dumnezeu prin Ea
 A vrut suferind să cunoști secretul celor fericiți
 Când soarta a vrut ca dârta să să îți sdrobească inima.
 Ea cunoștea viața, te-a făcut și pe tine să o cunoști;
 Iar alta a cules fructul durerilor tale.
 Plânge-o: trecu ca un vis tristu-i amor;
 Ea a văzut rana ta și nu a putut să o închidă.
 În lacrimile ei crede-mă nu totul era minciună
 Totul de-ar fi fost, plânge-o, tu știi iubi.

Poetul

Grăești adevăr: Ura este crudă,
 Și se iscă un freamăt plin de groază
 Când această viperă atipită
 Se destinde în inima noastră.
 Ascultă-mă, o zeiță,
 Fii martor vorbeii mele
 De ochii albaștri ai iubitei,
 Și pe albastrul tăriilor,
 Pe această scântee de vis
 Care poartă numele Venerei,
 Și ca o perlă tremurătoare,
 Luminează departe sub orizont,
 De măreția naturii,
 De bunătatea Creatorului,
 De lumina lină și curată
 A stelei, scumpă navigatorului,
 De ierburile câmpiilor,
 Pe păduri, pe islazurile verzi,
 De puterea vieții,
 De vlaga Universului,
 Te isgonesc din amintire,
 Rămășiță a unui amor nesăbuit,
 Tainică și tristă poveste
 Ce dormi în trecut.
 Și tu, care odinioară purtai
 Chipul și numele dulce a unei prietene,
 Clipa supremă în care te uit
 Să fie a iertării.
 Să ertăm: eu rup vraja
 Ce ne uni în fața lui Dumnezeu,
 Cu o ultimă lacrimă

Spun un etern adio.
 Și acum, blondă visătoare,
 Muză, pe iubirea noastră.
 Spune-mi câteva cântece vesele,
 Ca în frumoasele zile de-altădată.
 Iată verdeța înmiresmată
 Simte cu dimineața se apropie;
 Vino trezește pe iubita mea,
 Să culegem flori din grădină.
 Să privim firea nemuritoare
 Părăsind vălurile somnului;
 La cea dintâi rază de soare
 Cu ea să renaștem.

În românește de:
 TIBERIU VUIA

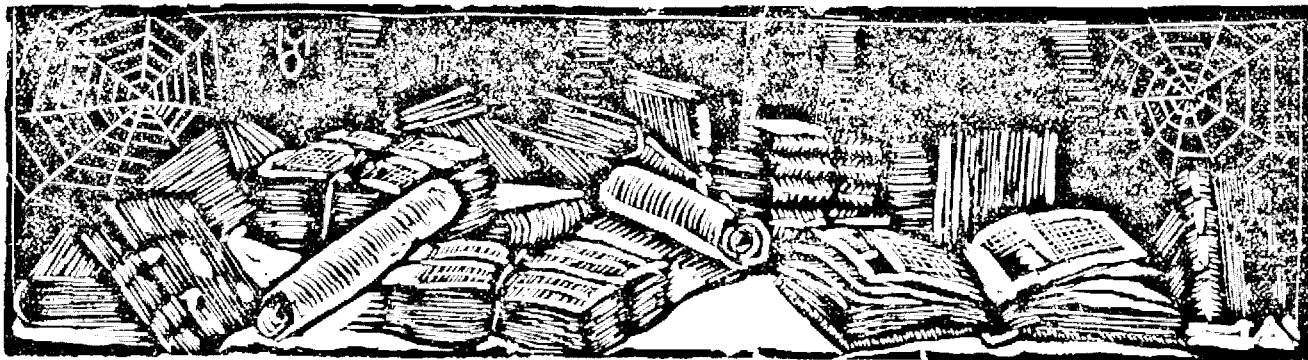
Povestea pâinei . . .

Toamnă târzie și tristă. Pâinea își așterne patul în rostogoliri de brazde. Rodul cu dospiri de viață, va dormi liniștit o lună, două, o iarnă, ... un nesfârșit. Va izbucni apoi în învierea vieții - ea vecinică și fără de sfârșit.. În săgetări de soare, ciocârliă împovărată de lumina visurilor, va cădea plumbuită spre pământ... alintarea rodului. Misterul va crește odată cu spicele, împreună cu viața. Mai târziu pământul aurit de roade grele și trudite, în abureala dimineții de vară, va slobozi tânguirile după limbă de seceră: vechea lege a vieții... orice fruct copt trebuie să cadă silnic sau de voie spre a lăsa locul altora, acelorași, mereu înalte... făclii trecute din mână în mână, din an în an, din viață în altă viață...

Apoi când toamna va cerne burniță tristă și rece, brazdele vor păstra închise în mormântul lor, pentru o nouă iarnă sâmburii de viață ai rodului viitor... Și mereu, an de an, se va repeta aceeași poveste a istovirilor de brațe, pentru pâinea înmormântată în pământ, răsrită din pământ...

Povestea pâinei este povestea omului... fără început, fără sfârșit... tristă... tristă... tristă...

ȘTEFAN POPOVICI

Cărți-Reviste

Roman Ciorogariu. Speranția, Lumina, Biserica și Școala, Tribuna. 1934.

Biblioteca ziaristică a Sindicatului Presei române din Ardeal și Banat s'a îmbogățit cu o nouă lucrare, scrisă de pana maiastră a Unchișului dela Tribuna, Episcopul de astăzi al Orăzii, Roman Ciorogariu. Pare că titlul inițial al acestei monografii a fost acela de Tribuna și Tribuniștii și nu cunoaștem motivele care au pledat pentru schimbarea lui.

Părintele Episcop al Orăzii și-a publicat o parte din amintirile sale în foarte interesante pagini cuprinse în Zile trăite.

Broșura de față vine cu noi complectări și mai ales precizări în ce privește lupta tribunistă dusă la Arad.

Primul articol „După patruzeci de ani” a apărut în 1917 în Biserica și Școala și el face istoricul celor trei organe succesive ale eparhiei arădane; Speranția (1869), Lumina (1872) și Biserica și Școala, care apare și astăzi dela 1887.

În celelalte două articole: Tribuna și tribuniștii, precum și în „Cum a fost organizată Tribuna”, P. S. S. Episcopul Ciorogariu caută să lămurască geneza tribunismului și sensul luptei, desfășurate în coloanele Tribunei dela Sibiu și apoi la Arad. Dar dacă sunt pagini sobre de descriere istorice, în această broșură sunt și rânduri pornite dintr'o mare frământare sufletească.

Furtuna luptelor de altădată pare că nu s'a stins și un aprig strigăt de dreptate pentru cei ce au pregătit, prin dăruirea sufletului lor zi de zi, marea conștiință românească ce s'a manifestat în 1918.

Ioan Slavici a publicat în 1897 mi se pare o broșură în care se ocupă de ruptura din redacția tribunei dela Sibiu, ziar căruia el îi dăduse viață. Era o ceartă pentru proprietatea gazetei și a tipografiei și Slavici urmărește chestiunea mai ales sub acest aspect.

Din lucrarea Părintelui Episcop ruptura dela Sibiu are un sens mai adânc. Făcând astfel geneza curentului tribunist, P. S. S. arată că el re-

prezintă vechea idee de luptă, de activitate politică pe care o reprezentase până la 1873, mitropolitul Andrei Șaguna.

Dar acest curent a fost învins în conferința națională dela Mercurea din 1869, când pasiviștii au biruit, decretând pasivitatea politică. Urmarea imediată a acestei hotăriri a fost retragerea și mai ales izolarea lui Andrei Șaguna din viața politică a Românilor transilvăneni. Șaguna era un activist, ceea ce însemna pentru oamenii pătimași de atunci: maghiaron. Am înfățișat astăvară la Văleni suferințele morale ale marelui mitropolit părăsit de toți, așa cum ne apar din scrisorile lui din ultimii ani ai vieții sale.

Dar, murind Șaguna, firul acestei tradiții activiste l-a reprezentat mai departe cel mai apropiat colaborator al său și unul dintre primii lui biografi, Nicolae Popea. În jurul acestuia s'au strâns la Sibiu elementele dornice de afirmare românească și cu sprijinul său și al Brașovenilor, între care, Manole Diamandi, — apă: ea la 1884 Tribuna din Sibiu, prim cotidian al Românilor din Ardeal, pus sub direcția junimistului I. Slavici. Acolo vin însă să-și dea contribuția intelectualii din întreaga Transilvanie între care și I. Rusu Șirianu, format la București în școala ziaristică a marelui C. A. Rosetti.

Ipsește până acum o monografie completă asupra rolului jucat de Tribuna dela Sibiu în formarea gustului de citit în straturile largi ale Românilor ardeleni precum și în trezirea conștiinței naționale. Dar acest rol este imens. Marele tiraj la care ajunsese acest cotidian și foaia sa populară îl dovedește.

Conflictul a izbucnit între această acțiune gazetărească și o conducere politică pasivistă care vedea pierzând terenul de sub picioare. Urmarea a fost izgonirea brutală a gazetarilor din redacția Tribunei, care dăduse viață acestui cotidian. Rămasă pe mâinile lui Ioan Rațiu și a clubului politic, Tribuna dela Sibiu va mai apărea încă câțiva ani, până în 1903, susținând o cauză care era pierdută, a pasivismului politic, ce nu mai găsea ecou în masele populare tot mai nervoase și dornice de a se manifesta politicește.

Cei alungați dela Sibiu au venit aici la Arad cu programul activist pe care-l vor susține în coloanele noii lor gazete Tribuna poporului, apărută în 1897.

Roadele acestei acțiuni nu întârzie să apară. Aici la Arad s'a simțit mai întâi nevoia organizării luptei politice în congregația comitatului și apoi în 1903, însușirea programului activist, care e adoptat de întreg partidul național din Transilvania la 1905.

Sintetizând într'un loc sensul acestei acțiuni gazetărești, P. S. S. Episcopul Ciorogariu scrie: „*Iată ce este tribunismul: tradiția luptei intransigente pentru ideea națională.*” (p. 36).

Această luptă se desfășura — ca și la Tribuna de altă dată dela Sibiu, fără patronatul oficialității politice. Ca și pentru cealaltă Tribună, sfârșitul celei dela Arad a fost identic: sugrumată de o conducere politică pentru care acțiunea tribunistilor era incomodă. În legătură cu această independență Părintele Episcop scrie: „Nu ambiționam grațiile patronilor. În întreprinderile oficiale nu e viață. Nu eram noi rebeli, ci ostașii conștiinței cari stam în serviciul națiunii. Aici s'a dovedit că țaria sufletului e mai mare putere decât țaria fondurilor de rezistență, de cari noi n'am avut parte. Fără jertfă nu-i creațiune.” (pag. 47.)

Această mare jertfă a fost însăși existența ziarului Tribuna după o mare luptă gazetărească cu Românul — organul oficial al partidului național. La 12 Martie 1912 apărea ultimul număr al Tribunei arădane, după pacea celor două tabere aranjată de C. Stere.

Despre acest sfârșit al unei gazete în plină înflorire, cu un palat cum nu aveau alte ziare din Ardeal, P. S. S. episcopul Ciorogariu așterne aceste rânduri pline de o mușcătoare ironie: „În situația aceasta înfloritoare s'a descărcat peste noi năpasta pentru pretinsa infracțiune a disciplinei de partid. Disciplina de partid, vezi Doamne, era formal, militarizată de către ofițerii de rezervă din anturajul camarilei de partid. Nu se vorbea de noi decât în termenii regulamentului militar de serviciu. Pe vremea aceea ziaristul era ceva nou la noi, socotit bun a fi bătut pe umeri pentru temenelele așteptate dela el și a infunda temnițele politice. Nici aceasta n'ar fi fost ceva pentru noi dacă nu se aflau fonduri câștigate pe nemuncite pentru înființarea institutului tipografic „Concordia” cu „Românul” ei oficial. Din Arad bubuia două tunuri pe două fronturi cari răsunau până la București și Budapesta, cu varii efecte.

Războiul între frați s'a terminat conform celor scrise mai înainte cu pacea lui Stere * (pag. 52).

Acesta este cuprinsul broșurei P. S. S. episcopul Roman Ciorogariu. Este mai mult decât o înfățișare de fapte și oameni, un rechizitoriu aspru, cu atât mai dur și tragic cu cât el vine dela cineva care are seninătatea și liniștea sufletească a piscurilor înalte. Istoria nepărtinitoare va înălța pe aceia care s'au dăruit unei cauze nobile și va estompa pe aceia ce au venit pe urmă la banchetul victoriei.

Cartea Părintelui Episcop al Orăzii aduce

aportul greu și de aur al unuia dintre cei ce s'au jertfit pentru cauza națională.

Ed. I. G.

M. Eminescu: Călin Nebunul, publicat și comentat de Prof. D. Murărașu. Imprimerie C. F. R. București.

Povestea versificată a lui M. Eminescu, publicată numai în 1902 de către Ilarie Chendi în „Literatura Populară” reprezintă nu numai o latură destul de cunoscută a marelui său geniu: legătura strinsă între creațiunile sale și poezia populară ca izvor de inspirație, ci și precizarea unei tendințe literare, a unei creațiuni lucide, bazate pe material și fantezie populară, ca o continuare directă a literaturii populare. M. Eminescu se situează astfel ca inițiatorul mișcării tradiționaliste.

Dr. D. Murărașu, cunoscutul cercetător și comentator eminescian, reeditând „Călin Nebunul” aduce noi precizări asupra creațiunii eminesciene. Dsa reproduce basmul așa cum a fost scris de Eminescu, atunci când l-a auzit povestit din gura vreunui țaran moldovean. Pe baza acestui document, care se află printre manuscrisele dela Academie, dl. Murărașu studiază procesul de creație, comparând modelul poporan și poemul așa cum l-a creat Eminescu. Eminescu a reținut tot ce e expresie caracteristică, e atent la tot ce e element supraomnesc în basm, căutând însă să imbine mereu elementul fantastic cu mediul țărănesc. Cea mai mare preocupare a lui. M. E. a fost de a nu se depărta de mediul țărănesc, intercalând chiar în poem, versuri în ritm și prosodie populară, tocmai pentru întregirea acelei ambianțe rustice. Micile abateri dela cursivitatea basmului sunt de ordin estetic, Eminescu căutând efecte poetice, tocmai pentru a întări atmosfera de basm și rustic. Elementul acesta poetic, din Călin Nebunul conturează tocmai natura particulară a imaginației lui Eminescu. Basmul poporan oferă numai construcția scheletului, peste care mintea și imaginația poetului așează forme de o sculpturitate clasică.

Dr. Murărașu a reeditat poemul „Călin Nebunul” însoțindu-l în afară de comentariile personale în jurul procesului de creație, și de nenumăratele variante ale unor pasagii și versuri, evidențiind astfel munca dură de ciselare a versului, la care îl obliga setea de perfecțiune, pe autorul „Venerii și Madonei.”

În continuarea personalității și operei lui M. Eminescu dl. Murărașu aduce cu competență-i cunoscută, lovituri măiestre de daltă.

m. o.

„Tananica”-roman de Vladimir Corbasca. — Editura „Adevărul”.

Era și natural: poetul Vladimir Corbasca, trebuia să devină romancier. Se cerea în pas cu vremea, poeziile de se mai cetesc abia când și când, prin reviste.

Romanul dlui Corbasca este prin excelență social, rămânând pe planul al doilea accentele din primele începuturi ale romanelor dlui Sadoveanu

— duduia Milița, semănând prea de-aproape cu „Duduia Margareta“. Am mai putea spune că „Tananica“ este un roman „național-țărănist“, chemat să stea alături de unele viragii, făcute la timpul oportun de poetul Aron Cotruș. Faptul însă nu interesează, d. Corbasca reușind să ne dea un roman bine scris și cu mult fond umanitar. Dsa a greșit însă la dezvoltarea eroului care poartă numele romanului și dându-și seama de asta, a făcut apel la retușe; o retușă forțată după a noastră părere. În schimb a zugrăvit cu o deplină măiestrie pe Câtu Bârluc și pe Zoița lui Sandu Bighiu.

Scris în „dialect“, romanul dlui Corbasca nu va fi pe placul unor anumiți cetitori, pe cari din fericire îi bănuim prietini unui prefect ca cel arătat de dsa în „Tananica.“

O altă calitate a romanului: se cetește ușor și odată început nu-ți dă răgazul lăsării din mână, până când „și se făcu lumina“, cum ne arată autorul în acest ultim capitol.

(a. n.)

BIBLIOGRAFIE:

Gh. Popa-Lisseanu, membru corespondent al Academiei Române: **Isvoarele Istoriei Românilor**, vol. VII. **Cronica lui**

Nestor, traducere și comentarii. Cu o hartă. — București 1935.

După ce cu alt prilej am remarcat seria publicației de cronică medievale, editate de d. Gh. Popa-Lisseanu, ne facem acum plăcerea de a-i anunța și acest nou volum, al șaptelea, cuprinzând *Cronica*, așa de interesantă în sine, atribuită cronicarului călugăr rus, Nestor, care de altfel nu este propriul și singurul ei autor.

Și această cronică, tradusă în o frumoasă limbă românească, se cetește cu mult folos, din pricina cuprinsului ei variat. Dar importanța ei residă, mai ales, în împrejurarea, că „în ea găsim cea dintâi informațiune despre existența noastră (a Românilor) ca popor la nordul Dunării. Importanța informației crește cu atât mai mult, cu cât ea este coroborată de datele ce ni-le procură, câțiva ani mai târziu, cronicarul din Ungaria, Anonymus. Și la Nestor, ca și la Anonymus, nu este vorba numai de o populațiune românească, ci de un *popor român*, desigur cu organizație politică. de așa fel, încât poporul românesc să poată purta războaie“ (pag. 18).

Volumul are, în total, 238 pagini. Prețul Lei 200.

În prospect de a apărea: *Priscus Panites* „Fragmenta“ și „Chronicon pictum Vindobonense“.

Gh. C.

REVISTE

„**Revista Vremii**“. — An I No. 18—20. Revista gălățeană își continuă apariția regulată și mai ales, așa cum se cere o revistă de provincie: aducând ceva caracteristic regiunii în care apare. În acest număr întâlnim interesante lucruri despre Galați, iscălite de dnii: I. Gherincea, G. Munteanu-Bârlad și Mihail I. Apostol. Străduințele dlor Grig. Mich Cotlaru și Virgil Claudian de-a stârni interesul cititorilor asupra portului nostru dunărean, merită întreaga atențiune, deși știm bine că revista gălățeană nu se prea bucură de trecerea convenită în rândul „soc. de autoreclama“ din Capitală. Motivele ne sunt cunoscute și nu stăruim asupra lor.

„**Blajul**“. — An II No. 8—9. L-am remarcat oridecâte ori ni s'a dat prilejul. E revista pornită pe drumuri identice nouă, mai ales prin tot ce scrie eruditul profesor St. Manciulea. În acest număr dsa se ocupă despre „Granița de vest. Infiltrări de popoare streine în Crișana și Maramureș în sec. XVIII.“ Fostul profesor dela Arad ne aduce și de data asta foarte interesanțe constatări, rezultat al îndelungatului studiu făcut prin aceste meleaguri.

Restul revistei, interesant prin întreg materialul ce aduce.

„**Pagini Literare**“. — An. II No. 8—9 Alături de „Gând românesc“, se vrea în fruntea publicațiilor din Ardeal. Sunt doar străduinți și nimic mai mult. Tot ce ne-a dat până în prezent, n-o poate depăși, mai ales că în ultimile numere, adevăratele talente — pe cari le-am remarcat cu

alt prilej — nu ne-au mai adus nimic nou. Chiar în acest ultim număr, întâlnim versuri de cea mai autentică manieră blagiană, iscălite de poetul Grigore Popa. Și pentru a convinge cetitorii, venim cu începutul versurilor din „Cântecul meu“:

„Cântecul meu, pământ adus de ape
din neagra tremurare a țărmilor înalți,
slujește luminării și pasului de seara,
ca pietrele tăcerii, vegherea prevestirii.

Il face apa în sicriul ei,
cum crește noaptea nemurirea stelei.“

Admirăm frumusețea versurilor, dar nu putem uita școala, care a creiat în Ardeal prea mulți poeți de duzină' când avem credința că sunt printre ei — în frunte cu d. Grigore Popa — talente veritabile, ce puteau trăi prin propriile lor puteri.

Poezii mai semnează dnii: G. Barbul, Radu Stanca, Theodor Constantin, și Florica Ciura — Fragment de roman, bine scris și frumos gândit, iscălește d. Ionel Neamtzu Restul, material de obișnuită revistă

„**Azi**“ No. 20—Sept.

Cu aceeași eleganță de totdeauna scrisă așa după cum spuneam în numărul nostru trecut. Proză aleasă iscălesc: Petru Manoliu, Coca Farago, Ștefan Tita și S. C. Stan. Poezie este reprezentată, tot atât de frumos prin dnii: V. Voiculescu, R. Han, Iulian Vesper, Ion Ghimbășeanu și Alexandru Ceușeanu.

Interesante păreriile dlui Ion Biberi despre Bruegel. Dnii Constantin Micu și Al C. Constanținescu iscălesc judicioase pagini de critică literară Cronica mărunță, bogată și bine gândită.

„Pământul“. No. 112 - 113 an. IV. Călărași.

Ne-a sosit tocmai când ne pregătim de închiderea paginajiei. Confratele Eugen Cialăc închină acest dublu număr, presei din provincie, printre care ne numărăm și noi. Spicuim din conținut o foarte justă opinie datorită tânărului poet Silviu Cernea: „Sunt, incontestabil, în provincie, talente cari mocnesc. Cari mor odată cu indivizii cu plete și cu gulere jechoase, care le-au purtat ca pe un blestem. Pentrucă talentul, pentru un provincial, este un adevărat blestem. Ceva care te face să fii arătat cu degetul pe stradă, ceva care te împiedică să te însori cu domnișoarele onorabile și cu pian, care nu-ți îngăduie să-ți iei un pachet de țigări pe datorie. Un „ce“ care te scoate din lumea „oamenilor de treabă“, clasându-te cof la cot cu flașnetarul cretin și cu papagalii. Și mai departe: „Trebue să promovăm noi, aceștia din Capitală, neîntinați de o gelozie stupidă, talentul provinciei Trebue să o facem pentru a deschide pr n asta ochii provinciei asupra literaturii, pentru a cinsti talentul, pentru a da posibilitate celui chemat să scrie, să o facă. Indiferent dacă întâmplarea l-a aruncat la Seghetul Marmăției, la Bălți sau în Capitală“.

Subscriind în totul opinia delicatului poet, i-am vrea înfăptuit gândul, cu atât mai mult cu cât știm că, „Pământul“ este cea mai citită publicație provincială în lumea celor cari guvernează „literaturaa“, în și din Capitală.

„Gând românesc“, An. III. No. 9. — Renunțarea venea... a venit! — Revista dela dela Cluj pornită la drum cu fonduri mari și cu avânturi,

și mai mari, a fost adusă la numitor comun. Închisă într-o cetate sigură de sine, a fost nevoită să renunțe, și în acest ultim număr întâlnim scrișul dlor: Victor Ion Popa, M. D. Ioanid, etc.

Regretăm sincer trecutul.

Despre cuprinsul revistei n'avem nici un cuvânt de entuziasm, nici chiar pentru poezia lui Aron Cotruș, refren într'un ton mai mult sau mai puțin nimerit, al poeziilor cunoscute.

„Fruncea“. An. II. No. 35. O revistă săptămânală bună, tot mai bună. Dacă am adăoga, i-am știrbi din merit. Rămânem deci la ce-am spus mai sus: „Fruncea“ e o revistă bună, tot mai bună.

„Progres și cultură“. An. III. No. 7—8 — Revista dela T. Mureș, a renunțat și ea să fie mai mult literară decât de specialitate și bine face. E o renunțare pe care o aplaudăm. Intitulându-se „revistă pedagogică“, colaboratorii se știu opri la dezbaterea unor probleme mult mai interesante ca cele literare. E un merit, pe care suntem datori să-l relevăm.

„Societatea de mâine“. An. XII. No. 10. — Mărturisim cinstit că nu ne-a entuziasmat niciodată revista cu ținută pur comercială, semănată la Cluj și transplantată la București. Detestăm pe toți aceia, cari în numele culturii, urmăresc scopuri cu totul de altă nuanță. Pentru a ne justifica revolta, anunțăm numai prețul abonamentului anual: Autorități, biurouri, bănci: 1500 lei; Societăți culturale, școli: 1000 lei; Liber profesioniști: 600 lei; Funcț., studenți, muncitori: 500 lei. În streinătate: dublu. Abonamentele se plătesc anticipat. Și să mai zică cineva că d. Ion Clopoșel nu știe să prețuească... cultura! *Un exemplar 30 lei!*.. Nu mai are directorul acestei mucegăite „societăți de eri“ nici un fel de rușine? (a. n)

INSEMNAȚI

Manuscrisele lui I. Slavici, confiscate de o poliție zeloasă, dornică să găsească elemente subversive în Sintaxa limbei române sau în romanul „Musculița“, au dispărut ca un simplu dosar dintr'un proces de devize. Aproape 1000 de pagini, ce cuprindeau afară de cele 2 lucrări amintite mai sus, încă două lucrări: Educațiunea morală și profesională și „Fragmente filosofice“ — s'au perdut sau au fost făcute pierdute, fără ca S. S. R. sau altă instituție de cultură să protesteze sau să cerceteze unde s'ar putea ele găsi. Avem atita abundență de literatură, încit desigur pentru celebritățile somnolente dela S. S. R., 1000 de pagini mai mult sau mai puțin nu influențează cu nimic demnitatea și patrimoniul „literaturei“ românești și nici beatitudinea mandarinilor seseriști. Să fie oare adevărat că aceste lucrări au trecut în „proprietatea“ unui cunoscut politician și scriitor, care vrea astfel să se răzbune postum

pentru niște atacuri îndreptate contra lui de către I. Slavici? Așteptăm atitudinea dlui Condeescu, președintele S. S. R.-ului, ca să nu spunem mai mult deocamdată...

Centenarul unui pictor bănățean. S'au împlinit anul acesta 100 de ani dela nașterea marelui pictor bănățean Nicolae Popescu (1835—1877). Dotat cu frumoase însușiri artistice, cultivat la o bună școală italiană, Nicolae Popescu a fost poate mai mult apreciat în străinătate — mai ales la Roma unde și-a petrecut cei mai rodnici ani — de cât la noi în țară, unde mediul și înțelegerea ariei plastice erau tot așa de sărăcăcioase ca și astăzi, când școlile de pictură și pictorii însăși, au de luptat cu greutate, nu numai materiale, — dar și de înțelegere și apreciere Activitatea lui N. Popescu la noi în țară s'a mărginit la pictarea bisericilor din Tg. Jiu, Pesac, Seleuș și câteva portrete și icoane. În jud.

Arad a pictat icoana lui Isus Christos din proscomidia altarului bisericii din Sâmbăteni, precum și pe cei 4 evangheliști. Sub chipul a 2 evangheliști se recunoaște autoportretul pictorului. Câteva portrete foarte reușite și de reală valoare se găsesc la unele familii din localitate. Se vor mai fi găsit de sigur și altele, pictorul petrecând o bună vreme și la Arad, dar activitatea lui pe aceste locuri e puțin cunoscută, cu toate străduințele meritoase a dlui Ioachim Miloia, care a și scris o foarte frumoasă monografie. Colecția Palatului Cultural care are destul balast fără valoare, moștenite dela conducere fără pricepere, nu are nici un tablou de acest mare pictor. Păcat.

m. o.

Pe marginea unei scrisori... bisericești. Aflasem din primele începuturi că n'am știut să „ne punem bine cu Biserica”. Intr'un articolaș, iscălit de unul dintre noi, s'a spus răspicat un adevăr dureros de felul cum înțelegeau anumiți factori bisericești să servească interesele superioare ale instituției; adevăr care ne-a gratificat cu acuzația gravă de „păgâni” și altele de aceeași nuanță.

N'am răspuns, socotind că-i mai bine să nu tulburăm și mai rău apele, și bine am făcut. Nu peste multă vreme „Hotarul” și-a deschis coloaneln pentru a primi în rândul lor, gândurile bune — ca întotdeauna — ale mult regretatului episcop Grigorie.

Intre timp însă, neînțelegerea a continuat să domnească între „Hotarul” și anumite fețe bisericești, Consistorul Eparhial arădan înapoindu-ne revista, sub motiv că n'ar avea fondul necesar achitărei abonamentului!

Tot noi am fost cei mai înțelegători și am continuat trimiterea revistei, chiar fără plata acestui abonament. (200 lei anual!)

Credeam că vom fi înțeleși. Ne-am înșelat, însă.

Ultimul număr al „Hotarului”, ne-a fost din nou înapoiat, odată cu scrisoarea de mai jos:

„Consiliul Eparhial. Sfânta Episcopie ortodoxă română a Aradului.

No. 6346/1935.

Onor. Adm. revistei „Hotarul”

A r a d

Bul. Gen. Dragalina 16

Am retrimis Nr. 10—11 din Revista „Hotarul” și Vă rugăm să sistați trimiterea ulterioarelor numere, pentru că Consistorul eparhial, — ca atare — nu abonează gazete și reviste, iar fiitorul episcop, la vremea sa, va face dispozițiile pe cari le va afla de lipsă.

Arad, 20 Sept. 1935.

Consiliul Eparhial ort. rom. Arad:

(ss) Mihail Păcășean

consilier referent eparhial, președinte.

Restul comentariilor le lăsăm la aprecierea cetitorilor, atrăgându-le tot odată atenția că am păstrat identic întregul conținut al adresei Sf. Episcopii dela Arad.

A murit un mare scriitor. După Pa-nait Istrate, a venit rândul lui Gib. Mihăescu. Aceste două mari tristeți au făcut din anul care își va strânge curând aripile, un an de dureroasă umbră în ogorul literaturii românești.

A murit un mare scriitor, a fost pe buzele tuturor cetitorilor, când vestea morții lui Gib. Mihăescu, a trecut dincolo de zidurile spitalului din Soseaua Stefan cel Mare. Autorul atâtor descătușeri și evadări cât mai în larg, a fost sortit să-și închidă ochii sub pâlparea obștescului muc de lumanare în cel mai posibil restrâns spațiu: odae de spital!

Un accent de dramă în plus, intercalat într-o acțiune banală. El, care pentru eroii lui știa să dibuiască deznodămintele cele mai fantastice și-a ales pe cel mai lipsit de decor.

A murit un mare scriitor și în manuscrisele rămase neteminate cele două fetițe rămase în urma lui, vor putea descifra odată, felul în care „a murit tata”, când înaintea lui erau încă mulți ani de viață.

„Vedenia”, „Rusoaia” și „Dona Albă”, își vor fi deschis în ultimile zile paginile, pentru a da puțința să evedeze din cuprinsul lor, sufletul aceluia care a știut să dea multora dintre cetitori o cât de mică parte din el.

Odinească-se în pace!

„După doi ani”, așa își întitulează revista „Cuvântul Liber” articolul editorial al ultimului său număr. După noi este cel mai frumos strigăt de victorie, pe care o revistă politică de „stânga”, îl poate arunca în vârtoarea luptelor de azi. Meritul acestei victorii revine în întregime inteligenței și calmului, cu care este dotat directorul ei, d. Tudor Teodorescu Braniște.

Doi ani de apariție, sub un regim ca cel de azi, ba mai mult cu un dușman personal, cum i s'a dovedit a fi jumătatea de ministru, cotate drept intelectualitate, mulțumită trecerii lui prin redacția unora dintre ziarele din Capitală, este ceva dincolo de așteptări și autorul articolului editorial — însuși d. Tudor Teodorescu Braniște — a ținut să-i precizeze înțelesul.

Presa politică de extremă dreaptă — cotidiene și publicații periodice — și-a înmulțit rândurile, cu scopuri cari nu interesează revista noastră. Ideia scrisă, pusă în slujba unui ideal de înaltă atmosferă, ne-a bucurat oridecâte ori ne-a venit sub ochi și-am regretat că, n'am întâlnit-o un singur moment în rândul publicațiilor de extrema dreaptă. În articolul care ne-a dat prilejul acestor însemnări, d. Teodorescu Braniște păcătuiește numai atunci când nu vrea să dea în vileag numele „lichelei din imensa colecție”, pe care dsa o cunoaște. Noi l-am fi vrut strigat, cu aceeași convingere care se degajează din această minunată spovedanie, chit că l-ar chema Crevedia, sau mai știm noi cum.

Cei doi ani de victorie ai „Cuvântului Liber”, îi socotim și-ai noștri, mai ales că țintele ne sunt identice: o cât mai bună înțelegere a adevărului și o cât mai profundă prețuire a lui.

(a. n.)

NOTE

Ortodoxismul, cu prigoanele pe care a avut să le înfrunte în aceste ținuturi mărginașe, este servit în chip magistral de părintele consilier Dr. Gheorghe Ciuhandu, cu lucrarea sa apărută recent și privitoare la decada a patra a veacul trecut.

În jurul a două figuri centrale, Samuil Vulcan și Gherasim Rețiu, cei doi protagoniști, înflăcărați fiecare pentru un ideal, căruia aveau să dăruiască partea cea mai bună a ființei lor, și pentru ca ciocnirea să fie cu atât mai tragică, — ni se prezintă, deoparte ispitirile, intrigile și constrângerile de abatere înspre credință nouă, ale cercurilor diriguitoare, dela scaunul administrativ al județului, prin toate dregătoriile de țară străină, până la stăpânirea din Burgul vienez, toți căutând câștig de suflete și vaduri imperialiste, — de altă parte înfipt în țarina sa, semn de veac lung, umil simbol, neștiutor de carte, iobagul cu nume de argilă și suflet de înger, care își ocrotea în haina mizeriei lumina credinței strămoșești. Și printre ei, atâtea figuri frumoase de preoți, fiecare câte un iluminat.

Unul dintre aceștia, este și acel Gheorghe Chirilovici, încrunțat și ambițios protopop de Șiria, el singur gătit pentru un rol pe care, — mântuit în anonimatul și sihăstria unei chilii de schit, de pasiunile și râvna sa, — spre pierderea a lor săi, nu avea să-l mai joace.

Lucrurile astea, expuse cu meșteșug și, pe cât îngăduia scopul urmărit de autor, care, spre cinstea sa, de atâtea ori se învinge vădit, în luptă — obiectiv, într-un ritm dramatic, viu, și cu sublinieri de inimă,

poate să le rețină cu folos din lucrarea părintelui Ciuhandu și un nespecialist. Iar partea cealaltă, monumentală, a lucrării, aridă și ingrată, a enormului material documentar, descoperit de ochiul atent al râvnei de a da o lucrare sub raport științific întemeiată, cheamă lauda de calitate a specialistului care sigur va înregistra una dintre lucrările cele mai bine înzestrate.

Pentru locul pe care ni l-am ales aci, să reținem atât: într-o vreme în care literatura de scandal și de efect ieftin, are o circulație largă, mărturisirea autorului pentru un trecut înviforat de suferințe și jerife, apare odată ca o recunoștință către cei cari au transmis prin furtuni, nestinsă, flacăra liliacă a credinței, iar apoi ca un stâlpar de îndrumare către preocupările ce așteaptă munca generațiilor de mâine.

O traducere din A. de Musset poate părea multora dintre cetitorii noștri, cu gustul evoluat și subțiat de vremuri, o întoarcere inutilă spre defecte și simțiri de altă lume. Ce să mai adăugim atunci despre scăderile cu totul evidente, ale traducerii, ce acuză un diletantism care într-o epocă de erudiție și competență, poate găsi prea puțină justificare. Și cu toate acestea, am mai avut prilejul să ne mărturisim pentru nevoia de a deschide fâgașuri, pe aceste linii de hotare, unei culturi, înrudite și nu întotdeauna apropiată cu înțelegere. Determinați de atari împrejurări, am scos din sertar manuscrisul unei traduceri care era menit mai mult unor documentări personale, dar căruia îi facem loc ca o de-

monstrare a preocupărilor către cari am fi fericiți să putem împinge pe alții, mai chemați.

Până atunci, bucata tradusă din opera romanticului amant a lui George Sand, să rămâie ca un semn de început... Pe care dacă îl vom adânci poate să-l găsim încă destul de actual și etern, prin partea de omenesc și de sinceritate, cu care vehiculează, peste veac, o iubire și suferințele vane ale ei...

Despre Ion Slavici, — fiul ținuturilor noastre atât de indifferente și greu de antrenat în preocupările ce par abstracte, ale frumosului literar, ne revine să scriim, pentru atâtea referințe ale existenței sale cu locurile pe cari le-a încadrat în opera sa, cât și pentru semnificația pe care scriitorul șirian le-are în topografia spirituală a românismului. Confruntarea celor două poziții în cari s'a definit omul politic și scriitorul, cu o convingere care poate așa de ușor duce la conflicte dramatice și la realitatea și legile ei de fier, iese în avantajul omului de condei. Și alunecarea lui înspre o interpretare greșită a vremurilor, nu ne dă nouă dreptul să-l judecăm, reținându-i erezia politică. Rămâne adevărul celalalt, al lucrului frumos realizat, adaos incontestabil la patrimoniul obștesc. Și când vom ști apropia opera lui, fără prejudecățile străine domeniului estetic, se va lămuri și mai mult adevărul, pentru noi, de pe acum câștigat, că în aceste regiuni, o operă de creație nu poate nesocoti tradiția și elementele tehnice pe care le-a elaborat Ion Slavici, și cari se cer continuate desăvârșindu-le. (t. v.)

Cărți primite:

Dr. Gh. Ciuhăndu: Episcopii Samuel Vulcan și Gherasim Raț
1830—1840. 704 pagini. Tip. Diecezană, Arad. Lei 500.—
D. Murărășu: „Călin Nebunul“ de M. Eminescu — București.
Prof. Pimen Constantinescu: „Învățământul limbii italiene la Sibiu.“
Maria Major Pirvulescu: „Fecior de gazdă“ — Deva.
Prof. Dr. R. Olinescu: „Școala și Tuberculoza“.
Vladimir Corbasca: „Tananica“ roman. Editura „Adevărul“.

Reviste:

„Gândul Vremii“ an. III Nr. 7 Septembrie, Iași. — „Rînduri“ an.
I Nr. 6 Mai—Iunie, Fănață-Bihor. — „Fruncea“ an. II Nr. 32—34,
Timișoara. — „Lumea Nouă“ an. VI Nr. 8 și 9 August—Sept.
București. — „Azi“ Nr. 20 Septembrie, București. — „Satul“ an
V Nr. 58 Septembrie, București — „Transilvania“ an. 66 Nr. 4
Iulie-August, Sibiu. — „Scânteia“ an. VI Nr. 7—9 Iulie-Sept.,
Gherla — „Libertatea“ an. III Nr. 17 - 19 Septembrie-Octombrie
București. — „Gazeta Cărilor“ an. V Nr. 3—4 Sept., Ploești. —
„Film“ an. III Nr. 53—54 Sept., Timișoara. — „Satul“ an V Nr.
59 Octombrie, București. — „Femeia Satelor“ an I Nr. 7—8 Iulie-
August, Deva. — „Scânteia“ an. VI Gherla Oct.-Noembrie Nr.
10—11, Gherla. — „Pagini Literare“ an II Nr. 6 - 7 Septembrie,
Turda. — „Ramuri“ an. XX I Nr. 4—6, Craiova. — „Grai Mol-
dovenesc“ an. IV Nr. 22—23 Sept.-Oct., Iași. — „Azi“ No. 20,
București. — „Plaiuri secelene“, Brașov. — „Viața Basarabiei“
Septembrie, Chișinău. — „Cetatea Albă“ an III No. 2, Oct., Cetatea
Albă. — Pasărea albastră an I Nr. 1, București.

Ziare:

„Ogorul“ an. II București. — „Știrea“ an. V Botoșani. — „Vestul“
an VI Timișoara. — „Gazeta Antirevizionistă“ an II Arad. —
„Gazeta Bucovinenilor“ an II București. — „Zărandul“ an II Brad.
„Bravo“ an III Arad. — „Curierul“ Arad. — „Știrea“ an V Arad.

LEI 15.—

CONCORDIA
INSTITUT DE ARTE
GRAFICE ȘI EDITURĂ
S. A ARAD